[redacted]

เอกสารวิจัยส่วนบุคคล
เรื่อง

การประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
(Assessment of Environmental Impact Assessment : KST Dam Project Case Study)

โดย

นายพิสิษฐ์ ณ พัทลุง
นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 1
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2539

พป 025

หนังสือรับรอง

คณะกรรมการวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ขอรับรองว่าเอกสารวิจัยส่วนบุคคล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 1 เรื่อง "การประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น" เสนอโดย นายพิสิษฐ์ ณ พัทลุง นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 1 ได้ผ่านขั้นตอนการจัดทำและนำเสนอโดยสมบูรณ์แล้ว

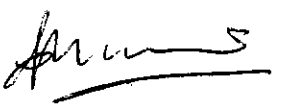

(ศาสตราจารย์ สุจิต บุญบงการ)
ประธานกรรมการวิชาการสถาบันพระปกเกล้า

บทคัดย่อ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม(EIA) มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการปะเมินอย่างสมดุลย์ในทุกแง่มุมของโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการพิจารณาโครงการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน และการใช้ทรัพยากรอย่างกว้างขวาง ในประเทศไทยที่พัฒนาแล้วนั้นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะถูกกำหนดไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญในสถานะของการเป็นกฎหมายปกครอง (Administrative Law) และสถานะของกระบวนการบริหารและการจัดการทรัพยากร ในโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ นอกจากนั้นแล้วกระบวนการการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่ใช่เป็นเพียงแค่ให้ได้มาซึ่งรายงานเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการนั้นๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศที่มีการพัฒนาของระบอบการปกครองที่ก้าวหน้าจะกำหนดให้ประชาชนเขาไปมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีรูปแบบเหมาะสมกับสภาพของตนเอง แต่หลัก ๆ ส่วนใหญ่จะกำหนดให้มีกระบวนการไต่สวนสาธารณะเสียก่อนที่จะรายงานนั้นจะเข้าไปสู่กระบวนการการตัดสินใจของผู้บริหาร

ประเทศไทยได้มีตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ในส่วนที่ 4 หมวดที่ 3 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้โครงการขนาดใหญ่จะต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังปรากฏว่าในทางปฏิบัติในการพิจารณาโครงการที่ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมคณะรัฐมนตรีก็มักจะไม่ให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จนก่อให้เกิดความขัดแย้งของประชาชนในสังคมและระหว่างประชาชนกับรัฐมากขึ้น มีการชุมนุมประท้วงโครงการขนาดใหญ่บ่อยครั้ง จึงนำไปสู่คำถามต่อระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้น มีคุณภาพมาตรฐานและมีกระบวนการในการของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์มากน้อยเพียงใด

จากการศึกษาประเมินรายงานการผลกระทบสิ่งแวดล้อมกรณีของโครงการแก่งเสือเต้น พบว่า การพิจารณาโครงการไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยรัฐได้มีการละเมิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ถึง 2 ครั้งใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ การละเมิดโดยรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติทั้งๆ ที่รายงานยังไม่สมบูรณ์เพราะยังไม่ได้แก้ไขตามความเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการด้านพัฒนาแหล่งน้ำ และครั้งต่อมาคณะรัฐมนตรีในสมัยนายบรรหาร ศิลปอาชาเป็นนายกรัฐมนตรีก็นำโครงการเข้าสู่การพิจารณาและมีมติอนุมัติให้ออกแบบและก่อสร้างโครงการ ทั้ง ๆ ที่รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่ผ่านคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และผลการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของการอพยพราษฎร ผลกระทบต่อระบบนิเวศและผลกระทบด้านธรณีวิทยาและแผ่นดินไหวยังไม่เสร็จสิ้น การกระทำดังกล่าวของคณะรัฐมนตรี

จึงละเมิดต่อกฎหมายเสียเอง อย่างไรก็ตามประชาชนก็ไม่สามารถที่จะนำกรณีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อเอาผิดได้ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดบทลงโทษไว้

การศึกษานี้ได้ประเมินเนื้อหาของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับที่รัฐบาลใช้เป็นรายงานหลักพิจารณาโครงการคือรายงานที่จัดทำขึ้นโดยกลุ่มนักวิชาการในนามของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่โดยการว่าจ้างจากกรมชลประทานเจ้าของโครงการ กับรายงานที่จัดทำโดยธนาคารโลก กรมป่าไม้ ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และข้อคิดเห็นของชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ ที่เป็นข้อคิดเห็นอิสระเป็นประเด็น ๆ ประเด็นไป พบว่าเนื้อหาของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทานมีการประเมินผลกระทบต่ำกว่าผู้ประเมินรายอื่น ๆ และข้อคิดเห็นจากองค์กรอิสระ รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทานจึงต่ำกว่ามาตรฐานทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพ ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการนำมาประกอบการพิจารณาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ

(1) ด้านกฎหมาย มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ให้มีการกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และควรมีการกำหนดบทลงโทษต่อผู้ละเมิดกฎหมาย นอกจากนั้นควรมีศาลปกครองเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้มาตรฐานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง

(2) ด้านกระบวนการยุติธรรม จากการที่โครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ เช่น โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นนี้ เป็นนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบที่กว้างขวางทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีศาลปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ใช้อำนาจรัฐที่มีเข้ามากระทำต่อประชาชน โดยที่ประชาชนไม่ยินยอม สามารถทำให้ปัญหาเข้าสู่กระบวนการทางศาลยุติธรรมได้

(3) ด้านสังคม มีความจำเป็นที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในการให้ความสำคัญของสังคมนั้น สังคมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสังคมจะต้องรวมตัวกันเพื่อให้เกิดอำนาจการต่อรองกับอำนาจทางการเมือง (รัฐและทุน) ในลักษณะที่เป็นพลังประชาชน (Civil Society) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเคลื่อนตัวของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ต่อไป

คำนำ

ปัญหาที่สำคัญสำหรับประเทศไทยที่ยังถือว่าการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาก็คือ รัฐไทยได้นำเอาเทคโนโลยีทางวิศวกรรม (Engineering Technology) จากต่างประเทศมาใช้ โดยไม่ได้นำเอาเทคโนโลยีทางสังคม (Social Technology) เข้ามาด้วย ดังนั้นความขัดแย้งในสังคมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความบิดเบี้ยวของการพัฒนาที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทางแก้ไข

ในปัจจุบันแม้ว่าประเทศไทยจะมีการนำเทคโนโลยีทางสังคมมาใช้มากกว่าแต่ก่อน เช่น การกำหนดให้มีการทำรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามพรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 แต่ก็ดูเหมือนว่ายังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรและระบบนิเวศ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรได้ ในทางตรงกันข้ามดูเหมือนว่าปัญหาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรกลับทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังเช่นมีการชุมนุมประท้วงของสมัชชาคนจนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งก็มาจากการที่โครงการขนาดใหญ่ไม่มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและกระบวนการต่าง ๆ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเอง

ในการจัดทำรายงานฉบับนี้ก็เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ที่เป็นนโยบายสาธารณะและเกี่ยวข้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยศึกษากรณีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการแก่งเสือเต้น โครงการที่มีปัญหาความขัดแย้งมานานกว่า 17 ปี ทั้งนี้เพื่อต้องการที่จะทราบถึงมาตรฐานในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรือไม่ และต้องการที่จะทราบว่ากระบวนการพิจารณาโครงการมีการให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายกำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นฐานในการเสนอให้แก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อไป

ผู้ศึกษาขอขอบคุณอาจารย์ รศ.ม.ร.ว.พฤทธิสาณ ชุมพล ที่ได้ให้คำปรึกษาในการจัดทำรายงานฉบับนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันพระปกเกล้า และเจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ต่าง ๆ จนกระทั่งรายงานฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

(พิสิษฐ์ ณ พัทลุง)
นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 1

สารบัญเรื่อง

บทคัดย่อ I

คำนำ III

สารบัญเรื่อง IV

สารบัญแผนที่ VI

สารบัญตาราง VII

บทที่ 1 บทนำ 1

-ความสำคัญของปัญหา 1

-วัตถุประสงค์ของการศึกษา 2

-ผลที่คาดว่าจะได้รับ 2

-กรอบแนวความคิดและทฤษฎี 2

-วิธีการศึกษา 4

บทที่ 2 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 5

-ประวัติการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศและประเทศไทย 5

-เจตนารมณ์และองค์ประกอบของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 6

-การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในต่างประเทศ และประเทศไทย 6

-ปัญหาของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา 7

บทที่ 3 โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นและการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 10

-โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น 10

-รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น 18

- ความเป็นมาของการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 18

บทที่ 4 การประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น 20

-กระบวนการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและผลที่ได้รับ 20

-การประเมินเนื้อหารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 21

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 40

บรรณานุกรม

ประวัติส่วนตัว

สารบัญแผนที่

แผนที่แสดงที่ตั้งโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่านของ กฟผ. 15
แผนที่แสดงหัวงานเขื่อนแก่งเสือเต้นที่ตั้งบนรอยเลื่อนของเปลือก 23
แผนที่แสดงเขตน้ำท่วมอุทยานแห่งชาติแม่ยม 33
แผนที่พื้นที่ลุ่มน้ำยม 36
แผนที่แสดงผลกระทบทางสังคมและนิเวศวิทยาจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น 38

สารบัญตาราง

ตารางแสดงต้นทุนของเขื่อนที่เพิ่มขึ้นจากการแก้ไขปัญหาฐานราก 24
ตารางแสดงขนาดและจำนวนครั้งแผ่นดินไหวในบริเวณแอ่งแพร่
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2538 25
ตารางเปรียบเทียบปริมาณไม้ที่จะได้รับผลกระทบจากเขื่อนแก่งเสือเต้น 29
ตารางเปรียบเทียบคุณค่าป่าที่จะถูกน้ำท่วม 29
ตารางแสดงชนิดของพรรณพืชในบริเวณโครงการแก่งเสือเต้น 32
ตารางเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านพันธุ์ปลา 35

บทที่ 1

บทนำ

1.ความสำคัญของปัญหา

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จ.แพร่ ซึ่งรับผิดชอบโดยกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่มีความขัดแย้งมากว่า 17 ปี นับแต่ปี พ.ศ.2523 ที่โครงการนี้รับผิดชอบโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) ภายใต้โครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ก่อนที่จะโอนมาให้กรมชลประทานเมื่อปี พ.ศ.2528

ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญก็คือ ผลประโยชน์ที่แท้จริงของโครงการ และผลกระทบจากโครงการที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ว่าในการวิพากษ์วิจารณ์โครงการข้อถกเถียงจะอยู่ในกรอบประเด็นใหญ่เหล่านี้ทั้งสิ้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะเป็นสาระสำคัญในรายงาน 2 ฉบับคือ รายงานการศึกษาความเหมาะสมโครงการ(Project Feasibility Study) ที่มีสาระสำคัญคือ การศึกษาทางวิศวกรรมและความเหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์ และรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม(Environmental Impact Assessment-EIA) ซึ่งโดยหลักการแล้ว ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนจะต้องพิจารณารายงานทั้ง 2 ฉบับ โดยเฉพาะรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้นตามกฎหมายแล้วโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นโครงการที่จะต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังที่กำหนดไว้ในส่วนที่4 หมวดที่ 3 มาตรา 46 และมาตรา 47 ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ก่อนที่จะมีการดำเนินการใด ๆ

อย่างไรก็ตามเป็นที่ปรากฏว่าโครงการนี้ได้รับการอนุมัติให้ออกแบบและก่อสร้างจากคณะรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2539 โดยที่รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามที่กฎหมายกำหนด

การที่ ครม.อนุมัติโครงการดังกล่าว ไม่เพียงแต่ขัดต่อกฎหมายเท่านั้น แต่การที่รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการยังไม่ผ่านการพิจารณาตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้นั้น ยังทำให้ ครม.ขาดบรรทัดฐานในการตัดสินใจพิจารณาโครงการ และทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่แล้วให้มีความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น ขณะที่หากว่าโครงการมีการดำเนินการจริง ๆ ผลที่ตามมาก็คือ การละเลยผลกระทบสิ่งแวดล้อม การละเมิดต่อสิทธิชุมชน และปัญหาที่ต่อเนื่องเช่น ราคาโครงการที่เพิ่มขึ้นมหาศาล ซึ่งที่ผ่านมาได้เหตุการณ์เหล่านี้ได้เกิดกับโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นมาโดยไม่มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน

ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาเพื่อประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในกรณีเขื่อนแก่งเสือเต้นทั้งในแง่มุมของเนื้อหารายงาน กระบวนการศึกษา รวมไปถึงกระบวนการพิจารณาในการตัดสินใจ เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างสำหรับโครงการที่มีความขัดแย้งในอนาคตต่อไป

2.วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยประเมินตั้งแต่เจตนารมณ์ กระบวนการจัดทำรายงาน เนื้อหาของรายงาน และกระบวนการพิจารณารายงาน

2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมไทย

3.ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงผลดี-ข้อบกพร่องของการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

2) ทราบถึงแนวทางการปรับปรุงการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

4.กรอบแนวความคิดและทฤษฎี

ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวความคิดและทฤษฎีประกอบกันดังนี้คือ

1.กรอบแนวความคิดและทฤษฎีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม((Environmental Impact Assessment-EIA) เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1960 ในประเทศอเมริกาภายหลังจากที่สังคมอเมริกันได้รับบทเรียนจากผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินโครงการทางวิศวกรรมขนาดใหญ่มานานกว่า 3 ทศวรรษ

แนวความคิดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้รับการอธิบายจาก Robert R.Tyson (1993) ว่า "มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการปะเมินอย่างสมดุลย์ในทุกแง่มุมของโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมหาศาล" ซึ่งเท่ากับว่าในการตัดสินใจเพื่อดำเนินโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่จะต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบของโครงการเป็นสำคัญ

Tyson ยังได้อธิบายถึงสาระสำคัญของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่าประกอบไปด้วย 2 ประเด็นหลักคือ

1) การประเมินความเสี่ยง(Risk Assessment)
2) การวิเคราะห์ผลกำไร-ต้นทุน(B-C Analysis)

ซึ่งมนัส สุวรรณ(2538) ได้ให้แนวทางการวิเคราะห์ผลกำไร-ต้นทุน ว่า จะต้องมีการวิเคราะห์ผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม ทั้งที่สามารถประเมินค่าได้และที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ รวมไปถึงการสูญเสียโอกาสระหว่างการมีโครงการกับการไม่มีโครงการ

2.แนวความคิดนิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology)

แนวความคิดนิเวศวิทยาการเมือง คือแนวความคิดที่มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศ(Ecosystem) กับระบบการเมือง(Political Ecology)ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้ว่าปัญหาของระบบนิเวศนั้นมักจะมีสาเหตุหรือไม่ก็เกี่ยวพันธ์กับการเมืองเสมอ ในกรณีของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน เราจะเห็นได้ว่าจุดกำเนิดของแนวคิดในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้นก็เนื่องมาจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการ และนักอนุรักษ์ธรรมชาติ นั่นเอง

ในปัจจุบันการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้มีการพัฒนาโดยอาศัยพื้นฐานของแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นแนวคิดที่ผสมเป็นเนื้อเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศที่มีการพัฒนาระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยแล้วรายงานการประเมินผลกระทบที่จัดทำโดยบริษัทที่ปรึกษาจะมีสถานะเป็นเพียงคำแถลงร่างรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Statement-EIS) เท่านั้น และจะถือเป็นรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงก็ต่อเมื่อรายงานนั้นผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรูปแบบ กระบวนการและขั้นตอนต่างๆ เช่น การให้มีส่วนร่วมในการกำหนดหัวข้อการศึกษา (Term of Reference-TOR) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษา รวมไปถึงการทำประชาพิจารณ์ หรือไต่สวนสาธารณะ (Public Hearing) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดให้สาธารณชนรับรู้และตรวจสอบผลการศึกษา

ด้วยแนวความคิดนี้รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงมีสถานะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจพิจารณาโครงการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน และการใช้ทรัพยากรอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการที่ EIA ถูกกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสิ่งแวดล้อม รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ สถานะของการเป็นกฎหมายปกครอง (Administrative Law) และสถานะของกระบวนการบริหารและการจัดการทรัพยากร (สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534)

วิธีการศึกษา

ในการศึกษานี้จะใช้วิธีการศึกษาดังนี้คือ

1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นที่ถูกจัดทำขึ้นโดยทุกหน่วยงานทุกฉบับ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การสังเกตการณ์โดยการมีส่วนร่วม(Participatory Observation)

3) การลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลข้อเท็จจริงในบางประเด็น

บทที่ 2 การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
(Environmental Impact Assessment)

ประวัติการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศและประเทศไทย

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม(EIA)เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 ในประเทศอเมริกา ภายหลังจากที่สังคมอเมริกันมีบทเรียนมากมายจากการดำเนินโครงการทางวิศวกรรมขนาดใหญ่โดยไม่มีการศึกษาผลกระทบและวางแผนการแก้ไขมาก่อน เมื่อมีการตื่นตัวของสังคมในเรื่องของปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่แล้วมา นักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์และนักสิ่งแวดล้อมได้หาแนวทางแก้ไขโดยการทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและผลักดันให้เกิดผลปฏิบัติ ผลก็คือได้มีการออกพระราชบัญญัตินโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของอเมริกา เมื่อปี ค.ศ1969(The National Environmental Policy Act of 1969) ซึ่งกำหนดให้โครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่จะต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเทศไทยการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2524 ภายหลังจากมีการออกประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน(เดิม)ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2518 ให้โครงการ 10 ประเภทและขนาดโครงการจะต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2518 นี้ ได้ตราขึ้นโดยยึดรัฐบัญญัตินโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1969 เป็นแม่บท แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่ไม่ได้บัญญัติไว้โดยเด่นชัดในกฎหมายไทยก็คือ ข้อบังคับให้เปิดเผยข้อมูลหรือรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนและให้ประชาชนมีสิทธิ์ฟ้องร้องต่อศาลได้ถ้าหากว่าไม่เห็นด้วยกับโครงการเพื่อถ่วงดุลย์ระหว่างฝ่ายบริหารโดยฝ่ายตุลาการ (นาท ตันฑวิรุฬห์ และพูนทรัพย์ สมุทรสาคร,2528)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีประกาศกระทรวงให้โครงการ 10 ประเภทและขนาดโครงการจะต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ตามแต่ในภาคปฏิบัติจะพบว่า เจ้าของโครงการจะจัดทำรายงานขึ้นก่อนหรือหลังการดำเนินโครงการแล้วก็ได้ นับว่ากฎหมายมีช่องว่างอยู่มาก

ในปี พ.ศ.2535 สมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ขึ้นมา และกำหนดให้โครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่จะต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาก่อนการตัดสินใจตามความในรายละเอียดของส่วนที่ 4 หมวดที่ 3 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว

เจตนารมณ์และองค์ประกอบของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

กล่าวได้ว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้นก็เพื่อที่จะให้มีการประเมินอย่างสมดุลย์ในทุกแง่มุมของโครงการ

Robert R.Tyson(1993) ได้ระบุถึงเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่า "มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการปะเมินอย่างสมดุลย์ในทุกแง่มุมของโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมหาศาล" ซึ่งเท่ากับว่าในการตัดสินใจเพื่อดำเนินโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่จะต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบของโครงการเป็นสำคัญ

Tyson ยังได้อธิบายถึงสาระสำคัญของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมว่าประกอบไปด้วย 2 ประเด็นหลักคือ

1) การประเมินความเสี่ยง(Risk Assessment)
2) การวิเคราะห์ผลกำไร-ต้นทุน(B-C Analysis)

ซึ่งมนัส สุวรรณ(2538) ได้ให้แนวทางการวิเคราะห์ผลกำไร-ต้นทุน ว่า จะต้องมีการวิเคราะห์ผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม ทั้งที่สามารถประเมินค่าได้และที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ รวมไปถึงการสูญเสียโอกาสระหว่างการมีโครงการกับการไม่มีโครงการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศและประเทศไทย

ในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้น สำหรับประเทศที่มีการพัฒนาของระบอบการเมืองการปกครองแล้วจะถือว่ารายงานที่ถูกจัดทำขึ้นนั้นเป็นเพียงคำแถลงหรือร่างรายงาน (Environmental Impact Statement-EIS) เท่านั้น จนกว่าผลการศึกษานี้จะผ่านการตรวจสอบจากประชาชนเสียก่อนจึงจะถือว่าเป็นรายงานที่สมบูรณ์

จากการศึกษาพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย ทั้ง 3 ประเทศนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งหมดโดยกำหนดไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศเลยทีเดียว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

กรณีของสหรัฐอเมริกา กฎหมายสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการทุกโครงการที่ถูกกำหนดไว้ให้มีการศึกษาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยจะต้องนำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนตรวจสอบโดยใช้รูปแบบของการไต่สวนสาธารณะ(Public Hearing)

กรณีของแคนาดา ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศแคนาดานั้นประชาชนจะมีสิทธิร่วมพิจารณาตั้งแต่ขั้นตอนการจัดทำแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม(Term of Reference-TOR) จนถึงขั้นตอนการศึกษา อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมพิจารณาโครงการเกือบทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะอยู่ในรูปแบบของการเปิดรับฟังความเห็นซึ่งจัดทำโดยหน่วยงานของรัฐและมีแนวทางที่หลากหลายในการจัดเวทีรับฟังความเห็น

กรณีของออสเตรเลีย กฎหมายสิ่งแวดล้อมของออสเตรเลียได้กำหนดไว้ว่าการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการใดก็ตามจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกครั้ง โดยรัฐกำหนดเวลาที่แน่นอนให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายงาน

สำหรับประเทศไทย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนั้นกล่าวได้ว่าอยู่ในระดับที่ต่ำมาก เนื่องจากว่า องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถส่งตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการในคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้านละ 2 คนเท่านั้น ซึ่งก็มีหน้าที่เพียงให้ความเห็นต่อรายงานก่อนเสนอไปยังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ขณะที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแม้ว่าจะมีตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนร่วมเป็นกรรมการด้วย แต่องค์ประกอบของคณะกรรมการส่วนมากก็ยังเป็นนักการเมืองและข้าราชการประจำ ขณะที่ยังคงมีปัญหาอยู่ว่า ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปเป็นตัวแทนในคณะกรรมการทั้ง 2 ชุดนั้น ไม่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกจากองค์กรพัฒนาเอกชนโดยที่มานั้นมาจากการแต่งตั้งและในความเป็นจริงก็ยังไม่อาจถือได้ว่าตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นตัวแทนประชาชนที่แท้จริงได้ ดังนั้นในกรณีของประเทศไทยจึงไม่อาจถือว่ากฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการแต่อย่างใด

ปัญหาของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา

แม้ว่าโดยหลักการแล้ว รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการตัดสินใจว่าโครงการควรจะดำเนินการหรือไม่และยังเป็นเครื่องมือใน

การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการ แต่ว่าในความเป็นจริงแล้ว ปัญหามากมายได้เกิดขึ้นกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมนับตั้งแต่ขั้นตอนการจัดทำรายงาน กระบวนการในการจัดทำ ตลอดไปจนถึงกระบวนการพิจารณารายงาน ทำให้รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงตรายางในการอนุมัติโครงการเท่านั้น

ประสบการณ์ของผู้ศึกษาพบว่า รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีการจัดทำในประเทศไทย มีปัญหาสรุปได้ดังนี้คือ

(1) การจัดทำรายงานจะถูกผูกขาดโดยบริษัทที่ปรึกษาไม่กี่บริษัทที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินธุรกิจนี้โดยเฉพาะ กล่าวเฉพาะในกรณีของการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในโครงการสร้างเขื่อน พบว่า บริษัทที่ปรึกษาที่ผูกขาดการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็คือ บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียร์ จำกัด และกลุ่มนักวิชาการที่มีความสัมพันธ์กับบริษัท

(2) ผู้จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมักจะมีประวัติไม่ดีในการจัดทำรายงาน ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยแม้ว่ารายงานการศึกษาของบริษัททีม ฯ ได้ถูกตรวจสอบจากสาธารณชนหลายฉบับ และพบว่ารายงานการศึกษาเข้าข้างเจ้าของโครงการมากกว่าเป็นไปตามหลักวิชาการโดยมีการประเมินผลกระทบต่ำกว่าความเป็นจริงดังที่เคยเกิดขึ้นกับรายงานในโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนเชี่ยวหลาน ฯลฯ แต่บริษัท ทีมฯ หรือไม่ก็นักวิชาการที่มีชื่อในคณะผู้จัดทำรายงานเหล่านี้ก็ยังคงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในโครงการเขื่อนอื่น ๆ ต่อไป

(3) กระบวนการจัดทำรายงานนั้นบริษัทที่ปรึกษาจะถูกจ้างโดยเจ้าของโครงการ ซึ่งมีผลให้เจ้าของโครงการมีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาของรายงาน จึงเป็นผลให้รายงานมีการประเมินผลกระทบต่ำกว่าความจริงและมีผลต่อการสนับสนุนโครงการมากกว่าเป็นไปเพื่อดุลย์โครงการ

(4) รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมักจะถูกปกปิดไม่ให้สาธารณชนรับรู้

(5) หน่วยงานเจ้าของโครงการโดยเฉพาะหน่วยงานราชการได้หลีกเลี่ยงที่จะไม่จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับเขื่อนแม่มอก จ.สุโขทัย และเขื่อนในโครงการผันน้ำโขง-ชี-มูล

(6) กระบวนการจัดทำรายงานและการพิจารณารายงานไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมักมีข้ออ้างว่า เป็นความรู้ทางด้านเทคนิควิชาการ ขณะที่ในความเป็นจริงแล้วบ่อยครั้งที่พบว่าการจัดทำรายงานนั้นไม่ได้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้นไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตรงกันข้ามกลับเป็นไปเพื่อการสนับสนุนโครงการและก็เกี่ยวพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับธุรกิจการสร้างเขื่อน

บทที่ 3
โครงการแก่งเขื่อนเสือเต้น
และการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1.โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

ความเป็นมาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยม

การบุกเบิกเพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำยม เริ่มขึ้นในปี 2497 เมื่อกรมชลประทานได้ทำการก่อสร้างฝายทดน้ำแม่ยม กั้นแม่น้ำยมที่ อ.สอง จ.แพร่ สามารถส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปี 2507 สามารถส่งน้ำเข้าพื้นที่ชลประทานได้ 224,000 ไร่ (กรมชลประทาน, 2532)

หลังจากนั้นในปี 2514 กรมชลประทานได้ศึกษาวางแผนพัฒนาลุ่มน้ำยมโดยศึกษาวางแผนที่จะก่อสร้างเขื่อนห้วยสักกั้นแม่น้ำยมที่บ้านสัก อ.สอง จ.แพร่ เหนือฝายทดน้ำแม่ยม เพื่อส่งน้ำให้กับพื้นที่ชลประทานในเขตจังหวัดแพร่ และการศึกษาวางแผนที่จะสร้างเขื่อนทดน้ำแก่งหลวง เพื่อกั้นแม่น้ำยมเพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่ชลประทานในเขตจังหวัดสุโขทัย

ในปี 2523 กรมชลประทานได้ทบทวนโครงการทั้งสองเพื่อที่จะดำเนินการก่อสร้างอีกครั้ง ในระหว่างนั้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ก็ได้ศึกษาโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำยมด้วย บทบาทของกรมชลประทานในการศึกษาวางแผนการพัฒนาลุ่มน้ำยมจึงยุติลงชั่วคราว ก่อนที่จะกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่งเมื่อเดือนธันวาคม 2528 เมื่อ กฟผ.โอนโครงการแก่งเสือเต้นเพื่อการเกษตรระยะที่ 1 ให้กรมชลประทานเป็นผู้พิจารณาดำเนินงาน

ในกลางปี 2522 ผู้บริหารระดับรองผู้ว่าการของ กฟผ. ได้มีแนวความคิดที่จะทำการผันน้ำจากแม่น้ำนานาชาติที่ไหลผ่านชายแดนประเทศไทย 2 สาย คือ แม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวิน ลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา แนวความคิดของโครงการผันน้ำจากแม่น้ำทั้งสองก็คือ จะดำเนินการผันน้ำจากแม่น้ำโขง 7 โครงการ และการผันน้ำจากแม่น้ำสาละวิน 7 โครงการ การศึกษาในระยะต่อมาได้ทำให้โครงการผันน้ำจากแม่น้ำโขง 7โครงการ รวมกันเหลือเพียง 1 โครงการ คือ โครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน

กฟผ. ได้ดำเนินการศึกษาโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ตามมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2523 ตั้งแต่ขั้นความเหมาะสมเบื้องต้นจนถึงขั้นความเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะผันน้ำจากแม่น้ำโขง แม่น้ำกก แม่น้ำอิง ลงสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา

การพัฒนาโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่านนี้ การศึกษาระยะแรกพิจารณาเฉพาะโครงการผันน้ำอิง-ยม และกก-ยม โดยยังไม่รวมถึงการผันน้ำจากแม่น้ำโขงและการผันน้ำลงไปอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ การดำเนินการศึกษาในโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

ปี 2524 ได้ดำเนินการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นโครงการผันน้ำอิง-ยม (Prefeasibility Study of In-Yom Project, Storage Site in the Yom Basin) โดยบริษัท Howard Humphreys and Partners

ในปี 2525 ได้มีการศึกษาความเหมาะสมของโครงการแก่งเสือเต้น (Kaeng Sua Ten Feasibility Study) โดยบริษัท Howard Humphreys and Partners ร่วมกับบริษัท Acres International

ในปีเดียวกันนั้น บริษัทได้ทำการศึกษาความเหมาะสมโครงการห้วยสัก (Yom Basin Development Project, Project Preparation Phase 1) และทบทวนโดย กฟผ.

ขณะเดียวกันบริษัท Howard Humphreys and Partners ก็ได้ศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นโครงการผันน้ำจากแม่กก (Ing-Yom-Nan Diversion Project-Mae Kok Extension Prefeasibility Study)

ในปี 2527 บริษัท Snowy Mountains Engineering Corporation ได้ศึกษาขั้นความเหมาะสมโครงการอิง-ยม (Ing-Yom-Nan Diversion Project-Ing Extension Feasibility Study) และการศึกษาความเหมาะสมโครงการแก่งเสือเต้น โดย บริษัท Howard Humphreys and Partners กับบริษัท Acres International เพื่อให้สอดคล้องกับโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็นโครงการย่อย 3 โครงการ ดังนี้

ก. **โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น** เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำบนลำน้ำยม สูงระยะแรก 8 เมตร และเพิ่มเป็น 96 เมตร ในระยะต่อไป มีกำลังการผลิตติดตั้งระยะแรก 65 เมกกะวัตต์ และเพิ่มขึ้นเป็น 230 เมกกะวัตต์ในระยะหลัง มีความจุอ่างเก็บน้ำเพียงพอต่อการผันน้ำจากลุ่มน้ำอื่น

ข. **โครงการผันน้ำอิง-ยม** มีการสร้างฝายกั้นแม่น้ำอิง เพื่อผันน้ำลงสู่เขื่อนแก่งเสือเต้น ขนาดผันน้ำ 120 ลบ.ม./วินาที ผันน้ำจากแม่น้ำอิงปีละ 1,137 ล้าน ลบ.ม. ประกอบด้วยฝายกั้นแม่น้ำอิง และโรงสูบน้ำยกระดับ 2 แห่ง กำลังสูบรวม 69 เมกกะวัตต์ คลองผันน้ำยม 46.5 กิโลเมตร ที่ปลายคลองมีเขื่อนน้ำแพะและเขื่อนน้ำเรียง ติดตั้งเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้ามีกำลังการผลิตติดตั้งรวม 102 เมกกะวัตต์

ค. **โครงการผันน้ำกก-ยม** มีการสร้างเขื่อนแม่กกเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าขนาด 48 เมกกะวัตต์ หลังจากผลิตกระแสไฟฟ้าแล้ว จะผันน้ำลงสู่เขื่อนแก่งเสือเต้น ขนาดผันน้ำ 150 ลบ.ม./วินาที ผันน้ำจากแม่น้ำกกปีละ 2,100 ล้าน ลบ.ม. คลองผันน้ำกก-ยม ยาว 105 กิโลเมตร ผันน้ำด้วยระบบแรงโน้มถ่วง (Gravity) ที่ปลายคลองมีเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า 2 แห่ง คือ เขื่อนปง 2 และเขื่อนเรียง กำลังการผลิตติดตั้งรวม 128 เมกกะวัตต์

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นจากไฟฟ้าสู่การชลประทาน

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของ กฟผ. ได้ปรากฏว่าโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นซึ่งเป็นเขื่อนแม่ของโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ในระยะแรกจะให้ประโยชน์ด้านชลประทานเป็นหลัก กฟผ. จึงเสนอโครงการต่อที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรชลประทาน ครั้งที่ 3/2529 วันที่ 26 กรกฎาคม 2529 มติที่ประชุมเห็นชอบโครงการที่ กฟผ. เสนอ และเมื่อคณะกรรมการแหล่งน้ำแห่งชาติกำหนดนโยบายแผนการดำเนินงานเขื่อนแก่งเสือเต้นแล้ว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะให้กรมชลประทานจัดทำแผนดำเนินงานด้านชลประทานให้สอดคล้องต่อไป

ในการประชุมคณะกรรมการแหล่งน้ำแห่งชาติครั้งที่ 2/2527 เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2527 กฟผ. ได้จัดทำสรุปรายงานผลการศึกษาโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ระยะที่ 1 (เขื่อนแก่งเสือเต้น-อเนกประสงค์) เสนอต่อที่ประชุม ที่ประชุมมีมติมอบหมายให้กรมชลประทานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกับ กฟผ.

เดือนธันวาคม 2528 กฟผ. ก็ได้โอนโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นระยะที่ 1 ให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน เนื่องจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นระยะที่ 1 จะก่อให้เกิดประโยชน์ด้านชลประทานเป็นหลัก โดยยังมีแนวทางว่า หากรัฐบาลมีนโยบายที่ผันน้ำจากสาขาของแม่น้ำโขง (แม่น้ำกกและแม่น้ำอิง) มาใช้ในลุ่มเจ้าพระยาแล้วจำเป็นที่จะต้องสร้างโดยยกระดับสันเขื่อนเพิ่มขึ้นอีกในอนาคตตามโครงการระยะที่ 2

การดำเนินการโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นของกรมชลประทาน

ภายหลังจากกรมชลประทานรับโอนโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นมาจาก กฟผ. กรมชลประทานก็ได้เตรียมเสนอโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2532 ในการประชุม ครม.สัญจรที่ จ.เชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม การเตรียมนำโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเข้าสู่ ครม. ครั้งนี้ได้มีการชุมนุมประท้วงของชาวบ้านจาก อ.เชียงม่วน จ.พะเยา และ ต.สะเอียบ อ.สอง จ.แพร่ ประมาณ 7,000 คน ที่วัดสวนดอก ก่อนหน้าการประชุม ครม. 1 วัน และได้มีการส่งตัวแทนไปพบกับนายกรัฐมนตรี (พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ) ในการพบกันครั้งนี้ นายกฯ ได้กล่าวว่าจะให้กรมชลประทานศึกษาโครงการก่อน หากสร้างก็จะไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านมากนัก

ในปี 2534 กรมชลประทานได้ร่วมกับองค์การอาหารและเกษตรโลก (Food and Agriculture of the United Nation-FAO) ศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยได้กำหนดระดับเก็บกักปกติที่ 258.00 ม.รทก. และได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ 4 ประเด็น คือ การอพยพคน ป่าไม้ เหมืองแร่ และโบราณวัตถุ

การจัดทำรายงานการศึกษาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แล้วเสร็จและถูกส่งไปยังคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการฯ ในคราวประชุมครั้งที่ 6/2537 วันพุธที่ 13 กรกฎาคม 2537 และมีมติยังไม่พิจารณารายงานโดยให้กรมชลประทานปรับปรุงข้อมูลตัวเลขต่าง ๆ และมีข้อคิดเห็นให้กรมชลประทานไปปรับปรุงข้อมูลตัวเลขต่าง ๆ และมีข้อคิดเห็นให้กรมลประทานไปปรับปรุงรายงานทั้งหมด 36 ประเด็น ซึ่งมีผลให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่สามารถนำเสนอโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเข้าสู่การพิจารณาของ ครม. เพื่อขออนุมัติการก่อสร้างได้จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการจะไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ แต่ก็ได้มีการผลักดันโครงการครั้งใหญ่ ๆ 2 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2537 ถึงปัจจุบัน กล่าวคือ

การผลักดันให้มีการสร้างโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยคณะกรรมาธิการติดตามผลการปฏิบัติงานตามมติสภาผู้แทนราษฎร ได้จัดให้มีการไต่สวนสาธารณะ (Public Hearing) ที่โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ และการชุมนุมของนักการเมืองและชาวบ้านประมาณ 30,000 คน เพื่อลงมติเห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ท่ามกลางการคัดค้านของนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่เห็นด้วยกับการเรียกเวทีนี้ว่า "การไต่สวนสาธารณะ" รวมทั้งการที่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ได้ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการจัดเวทีดังกล่าว

ลักษณะโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำแบบอเนกประสงค์ ประกอบด้วย การสร้างเขื่อนหินทิ้ง (Roller-compact Concrete) สูง 86.00 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.รทก.) ขนาดความจุอ่างที่ระดับเก็บกักปกติ 1,175.00 ล้าน ลบ.ม. (รายละเอียด ดูตารางสรุปลักษณะโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น)

ตัวเขื่อนถูกออกแบบให้สร้างกั้นแม่น้ำยมบริเวณเหนือแก่งเสือเต้นในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ยม อ.สอง จ.แพร่ ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่ยมทางด้านเหนือน้ำ 4 กิโลเมตร ซึ่งอยู่เหนือตัวจังหวัดแพร่ตามลำน้ำยมขึ้นไป 50 กิโลเมตร

ลักษณะโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

ชื่อโครงการ	เขื่อนแก่งเสือเต้น	
ประเภทโครงการ	อเนกประสงค์ (Multi-purpose Dam Project)	
ลุ่มน้ำย่อย/ลุ่มน้ำหลัก	แม่น้ำยม	
ที่ตั้งโครงการ	อุทยานแห่งชาติแม่ยม ต.สะเอียบ อ.สอง จ.แพร่ เส้นรุ้ง 18-38-52 N เส้นแวง 100-10-13 E พิกัด 47 QPA 232-622	
พื้นที่รองรับน้ำฝน	3,583.00	ตร.กม.
ระดับเก็บกักปกติ	258.00	ม.รทก.
ความจุอ่างที่ระดับเก็บกักปกติ	1,150.00	ล้าน ลบ.ม.
ระดับเก็บกักสูงสุด	266.00	ม.รทก.
ระดับเก็บกักต่ำสุด	210.00	ม.รทก.
ความจุอ่างใช้งาน	1,150.00	ล้าน ลบ.ม.
ชนิดตัวเขื่อน	Roller-compact Concrete	
ระดับสันเขื่อน	267.00	ม.รทก.
ความสูง	86.00	ม.
ความยาวสันเขื่อน	545.00	ม.
ขนาดอาคารระบายน้ำล้น	150.00	ม.
ความสามารถระบายน้ำ	7,340.00	ลบ.ม./วินาที
ชนิดเครื่องกังหัน	ฟรานซิส	
กำลังการผลิตติดตั้ง	48.00	เมกกะวัตต์
ความสูงหัวออกแบบ	52.00	ม.
ระยะเวลาก่อสร้าง	4	ปี

ที่มา; Kaeng Sua Ten Agricultural Dam Project / Project Brief and Working Paper, FAO. 6 November 1990.

แผนที่แสดงที่ตั้งโครงการผันน้ำกก-อิง-ยม-น่าน ของ กฟผ

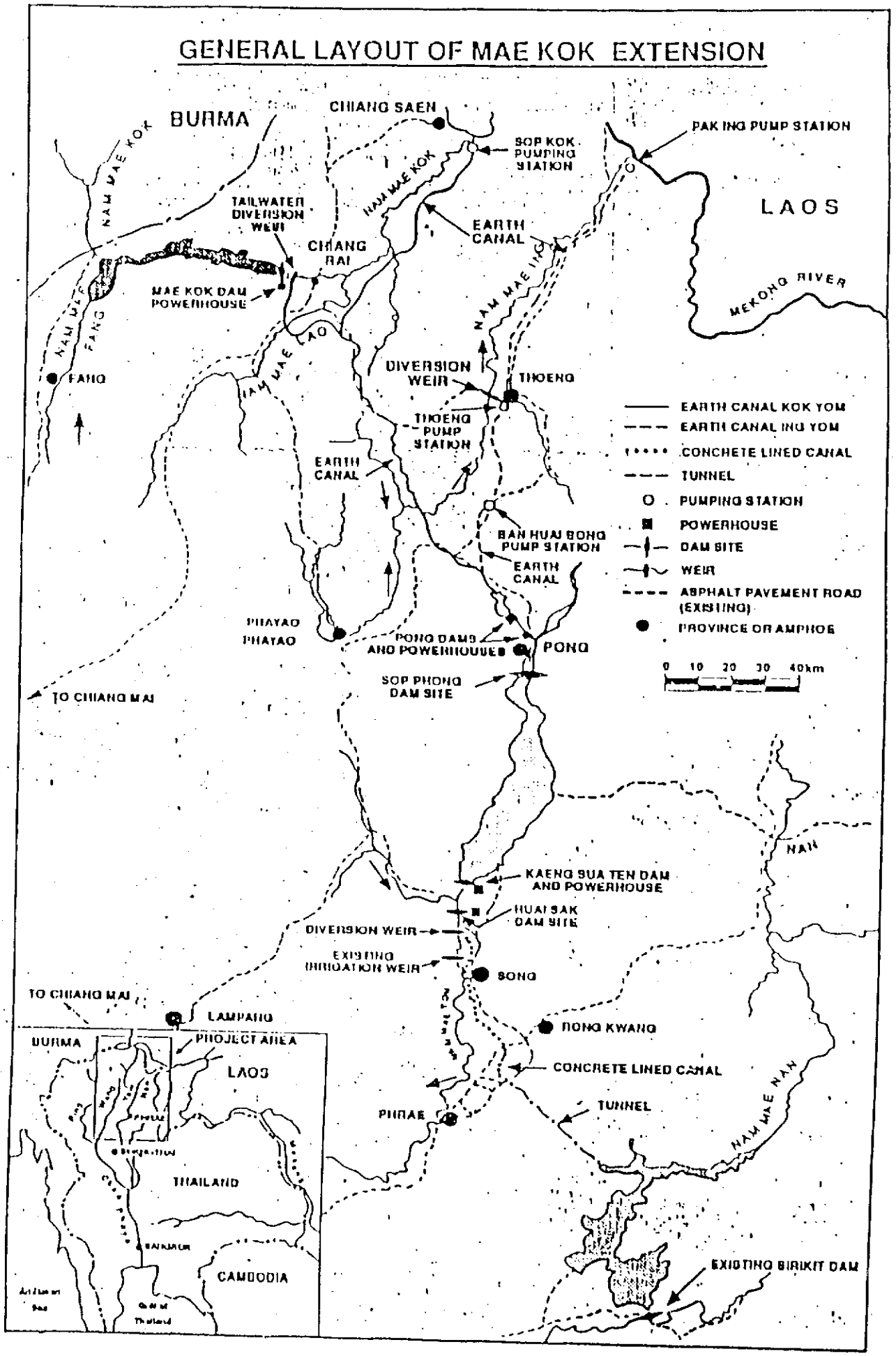

ที่มา : Howard Humphry & Partner(1982)

ผลกระโยชน์ของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

โครงการเขื่อนขนาดใหญ่จะมีการแบ่งวัตถุประสงค์ของโครงการออกเป็น 2 ประเภท คือ โครงการเอกประสงค์ (Single Purpose Project) และโครงการอเนกประสงค์ (Multi-purpose Project) ซึ่งจะพิจารณาจากการออกแบบทางด้านวิศวกรรมเป็นหลัก

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นนั้น ถูกออกแบบเป็นโครงการอเนกประสงค์ เนื่องจากมีทั้งการผลิตกระแสไฟฟ้า การชลประทาน และประโยชน์ทางด้านอื่น ๆ

เอกสารโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ของกรมชลประทาน (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) ระบุถึงประโยชน์ของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำตอนต้นของลุ่มน้ำยม โดยจะใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำหรับการส่งน้ำให้พื้นที่ในเขตโครงการชลประทาน และเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอตลอดปี ทั้งในจังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย และบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา รวมพื้นที่ชลประทานประมาณ 300,000 ไร่ ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งของราษฎรได้

2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

3. เพื่อให้สามารถควบคุมและใช้น้ำในลุ่มน้ำยมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. เพื่อบรรเทาอุทกภัย

5. เพื่อส่งเสริมการปศุสัตว์และการประมง

6. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากอ่างเก็บน้ำแก่งเสือเต้นจะกลายเป็นทะเลสาบที่สวยงามขนาดใหญ่ ที่ราษฎรจังหวัดแพร่ และบริเวณใกล้เคียงจะใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ผลประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์

ในการดำเนินโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ จะมีการจัดทำรายงานการศึกษาความเหมาะสมของโครงการ เพื่อพิจารณาว่าโครงการควรจะดำเนินการหรือไม่

โดยปกติการศึกษาความเหมาะสมของโครงการจะศึกษา 2 ด้านหลัก คือ ด้านความเหมาะสมทางวิศวกรรม ซึ่งศึกษาข้อมูลสภาพของลุ่มน้ำยม ธรณีวิทยา อุทกวิทยา ฯลฯ และด้านความเหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งจะวิเคราะห์อัตราผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit/Cost Ratio-B/C Ratio)

ผลการศึกษาโครงการแก่งเสือเต้นฉบับสุดท้ายซึ่งเป็นรายงานที่จัดทำโดย FAO สรุปได้ว่า ทางด้านวิศวกรรม ลุ่มน้ำยมตอนบนเหมาะสมสำหรับการก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ส่วนการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการสรุปได้ว่า โครงการจะต้องใช้เงินลงทุน (Cost) 3,053.25 ล้านบาท และราคาโครงการด้านเศรษฐศาสตร์ 2,753.48 ล้านบาท ด้านประโยชน์ (Benefit) ของโครงการจะก่อให้เกิดพื้นที่ชลประทาน 305,400 ไร่ และได้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 86.50 ล้านหน่วย ผลประโยชน์สุทธิ (@ 10%) เท่ากับ 1,551.89 ล้านบาท และผลประโยชน์ต่อทุน (B/C Ratio) เท่ากับ 1.64 (ดูรายละเอียดในสรุปผลประโยชน์/การลงทุนของโครงการ)

สรุปผลประโยชน์โครงการ

พื้นที่ชลประทาน	305,400.00	ไร่
พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ	86.50	ล้านหน่วย
ผลประโยชน์สุทธิ (@ ร้อยละ 10)	1,551.89	ล้านบาท
ผลประโยชน์ต่อทุน	1.64	

ที่มา; Kaeng Sua Ten Agricultural Dam Project / Project Brief and Working Paper, FAO, 6 November 1990

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ในความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปมากเมื่อมีการอนุมัติโครงการของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2539 นั้น เช่น การอนุมัติโครงการในวงเงินงบประมาณ 4,650 ล้านบาทมากกว่าที่มีการศึกษาไว้ในรายงานการศึกษาความเหมาะสมมาก ในขณะที่ผลประโยชน์ของโครงการในด้านการชลประทานนั้นถูกเพิ่มเป็น 385,000 ไร่ ซึ่งไม่น่าจะเป็นเช่นนั้นได้เนื่องจากความสูงของตัวเขื่อนได้ถูกลดลงเหลือเพียง 70 เมตร(263 ม.รทก.) เป็นต้นซึ่งอาจจะตั้งสมมุติฐานได้ว่า อาจมีการเสนอผลประโยชน์ของโครงการให้ดูว่าผลประโยชน์มากก็ได้

2.รายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโครงการแก่งเสือเต้น

ความเป็นมาของการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพบว่าโครงการแก่งเสือเต้นมีการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผลของการพิจารณา ดังนี้

1.1 รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของธนาคารโลก

ธนาคารโลกได้จัดทำรายงานผลกระทบขึ้นมา 3 ฉบับด้วยกัน คือ

1. Proposed Kaeng Sua Ten Water Resource Development Project Thailand. Rapid Assessment of Forest / Wildlife / River Ecology in area affected by Kaeng Sua Ten Dam. Prepare by Center for Conservation Biology Faculty of Science, Mahidol University.

2. Studies of Fish-Species Diversity and Migration in Areas Affected by The Kaeng Sua Ten Water Resource Project. Prepare by Faculty of Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives. Report to the World Bank, August, 1995.

3. Thailand-Kaeng Sua Ten Water Development Project. Survey of Natural Teak Forest in Thailand. Prepare by Center for Conservation Biology, Faculty of Science, Mahidol University and Forestry Resource Inventory Group. Forest Resources Analysis Section Technical Bureau, Royal Forest Department. Final Report to the World Bank, 1995.

1.2 รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมป่าไม้

กรมป่าไม้ได้จัดทำรายงานการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ในบริเวณน้ำท่วมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น เมื่อปี พ.ศ. 2534

1.3 รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน

กรมชลประทานได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้จัดทำรายงาน ตามที่ระบุไว้ว่า โครงการจะต้องทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตาม พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ซึ่งรายงานฉบับนี้จะเป็นรายงานหลักที่รัฐจะใช้ตัดสินใจ คือ Royal Irrigation Department. Final Report for Environmental Impact Assessment of Kaeng Sua Ten Project. Prepare by Chiang Mai University, May 1991)

บทที่ 4
การประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

1.กระบวนการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและผลที่ได้รับ

ธนาคารโลก

จากการที่ธนาคารโลกได้รับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่มีการจัดทำขึ้นทั้ง 3 ฉบับ ธนาคารโลกได้ประกาศไม่ให้เงินกู้แก่โครงการแก่งเสือเต้น เมื่อเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2537

รัฐบาลไทย

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทานได้ถูกเสนอไปยังคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ กองวิเคราะห์รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการฯ และมีข้อคิดเห็นให้กรมชลประทานไปปรับปรุงรายงานทั้งหมด 36 ประเด็น ทำให้รายงานไม่สามารถเสนอต่อไปยังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2538 ได้เกิดอุทกภัยขึ้นทั่วประเทศ รัฐบาลไทย โดยกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวด ล้อมแห่งชาติ แม้ว่ากรมชลประทานยังไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขตัวเลขต่าง ๆ ตามที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ เสนอ เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2538 โดยอ้างว่าเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม

ต่อการดำเนินการดังกล่าวของกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้ถูกคัดค้านจากหลายฝ่าย เนื่องจากเป็นการละเมิดต่อ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 46-49 ทำให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติให้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมขึ้นมาหนึ่งชุด โดยมี นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน ซึ่งยังมีปัญหาไม่ยอมรับตามมา เนื่องจากนายยิ่งพันธ์ มีแนวโน้มที่สนับสนุนเขื่อนชัดเจน และคณะอนุกรรมการนั้น องค์ประกอบมีข้าราชการถึง 11 คน มีนักวิชาการจากภายนอก 4 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นผู้เกี่ยวข้องกับบริษัทที่รับจ้างทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวด ล้อมถึง 3 คน ขณะที่ประเด็นในการศึกษานั้นก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากไม่มีการศึกษาในประเด็นที่คณะกรรมการผู้ชำนาญการเสนอให้แก้ไข จะมีการศึกษาเพียง 3 ประเด็นเท่านั้น คือ ด้านแผ่น

ดินไหว ด้านระบบนิเวศ และด้านการโยกย้ายราษฎร ซึ่งนั่นเท่ากับว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่รัฐบาลจะใช้ตัดสินใจจะไม่มีการประเมินอย่างรอบด้านพอ

และถึงแม้ว่าการกระทำครั้งนี้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์มากมายเพียงใดก็ตาม แต่ก็เกิดปัญหาตามมาอีกครั้ง ที่ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงยิ่งกว่าการที่รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ นั่นก็คือการที่คณะรัฐมนตรีรักษาการณ์ในสมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2539 อนุมัติในหลักการให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างโครงการ ทั้ง ๆ ที่รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และผลการศึกษาใน 3 ประเด็นที่ดำเนินการภายใต้คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจที่มีนายยิ่งพันธ์เป็นประธานก็ยังไม่ได้เสร็จสิ้นแต่อย่างใด

อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ทั้ง 2 กรณีนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในการพิจารณาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่กว้างขวางนั้น รัฐบาลไม่ได้คำนึงถึงผลเสียหายที่จะตามมาแต่อย่างใด สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การกระทำทั้ง 2 ครั้งนั้น คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ที่ละเมิดต่อพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 เสียเอง คำถามที่ตามมาก็คือว่าในการตัดสินใจนั้นคณะรัฐมนตรีอาศัยอำนาจอะไรในการตัดสินใจ ใช้อะไรเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจ ซึ่งพฤติกรรมของนักการเมืองเช่นนี้ อาจจะทำให้เกิดความสิ้นหวังต่อระบบการปกครองระบอบประชาธิไตยในระยะยาวได้ เนื่องจากว่ากรณีของเขื่อนแก่งเสือเต้นอาจจะไม่ใช่กรณีสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นถ้าหากว่ากฎหมายไม่สามารถเอาโทษกับผู้ที่กระทำผิดได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักการเมือง

2.การประเมินเนื้อหารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ผู้ศึกษาได้นำเนื้อหาแต่ละประเด็นของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่มีการศึกษาในรายงานทุกฉบับ รวมทั้งข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ และข้อมูลหรือข้อคิดเห็นของนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ชาวบ้าน รวมทั้งข้อสังเกตของผู้ศึกษาเอง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถประเมินรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแต่ละประเด็นอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ ดังนี้

ก. การประเมินความเสี่ยง

1. ธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวบรวมข้อมูลที่ศึกษาโดย กฟผ. (2525) ระบุในหน้าที่ 3-8 ว่า

1) รอยเลื่อน NE-SW ที่ทอดตัวทางตะวันตกของฝั่งแม่น้ำยมบริเวณหัวงานเขื่อนแก่งเสือเต้น ทำให้น้ำรั่วซึม (Water Leakage) และฐานรากไม่มั่นคงได้

2) แนวเลื่อนของเปลือกโลกที่ชันทางตะวันตกของแม่น้ำยมบริเวณหัวงานเขื่อน และทางด้านเหนือที่สูงชันบนภูเขา

3) หินผุที่ลึกบริเวณหัวงานเขื่อนอาจจะสัมพันธ์กับแรงเฉือนต่ำและการซึมของน้ำสูง

4) บันทึกการเกิดแผ่นดินไหวใน จ.แพร่ และพะเยาชี้ว่าแผ่นดินไหวในอนาคตเกิดขึ้นได้ในพื้นที่โครงการ ที่สำคัญก็คือ การเกิดแผนดินไหวไม่เคยสร้างความเสียหายในพื้นที่นี้ อย่างไรก็ตาม การออกแบบเขื่อนเพื่อต้านทานแผ่นดินไหวควรจะทำในระหว่างการออกแบบเขื่อน

5) การเกิดแผ่นดินไหวที่สัมพันธ์กับเขื่อน ไม่สามารถชี้วัดได้ การสั่นสะเทือนอาจจะเกิดขึ้นในช่วงสั้นของการกักเก็บน้ำ

- **ข้อเสนอของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**

มาตรการป้องกัน ได้ระบุไว้ว่า (หน้า 3-14)

1) ปัญหาการเคลื่อนตัวของมวลดินสามารถแก้ไขทางวิศวกรรมได้

2) การออกแบบต้านทานแผ่นดินไหวใช้ค่า 0.02 g

- **ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

1) การปรับปรุงฐานรากจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายมากขึ้นเพียงใด

(1) ให้มีการประเมินโอกาสของแผ่นดินไหวขนาดต่าง ๆ ในช่วง 2 เท่าของอายุเขื่อน และให้ หา Maximum Ground Shaking ด้วย

(2) ให้มีการประเมินโอกาสการเกิดแผ่นดินไหวเนื่องจากการกักเก็บน้ำ

2) การประเมินผลกระทบจะต้องให้ผู้พิจารณาตัดสินใจได้ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไรต่อไป จึงควรศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ให้ชัดเจน ดังนี้

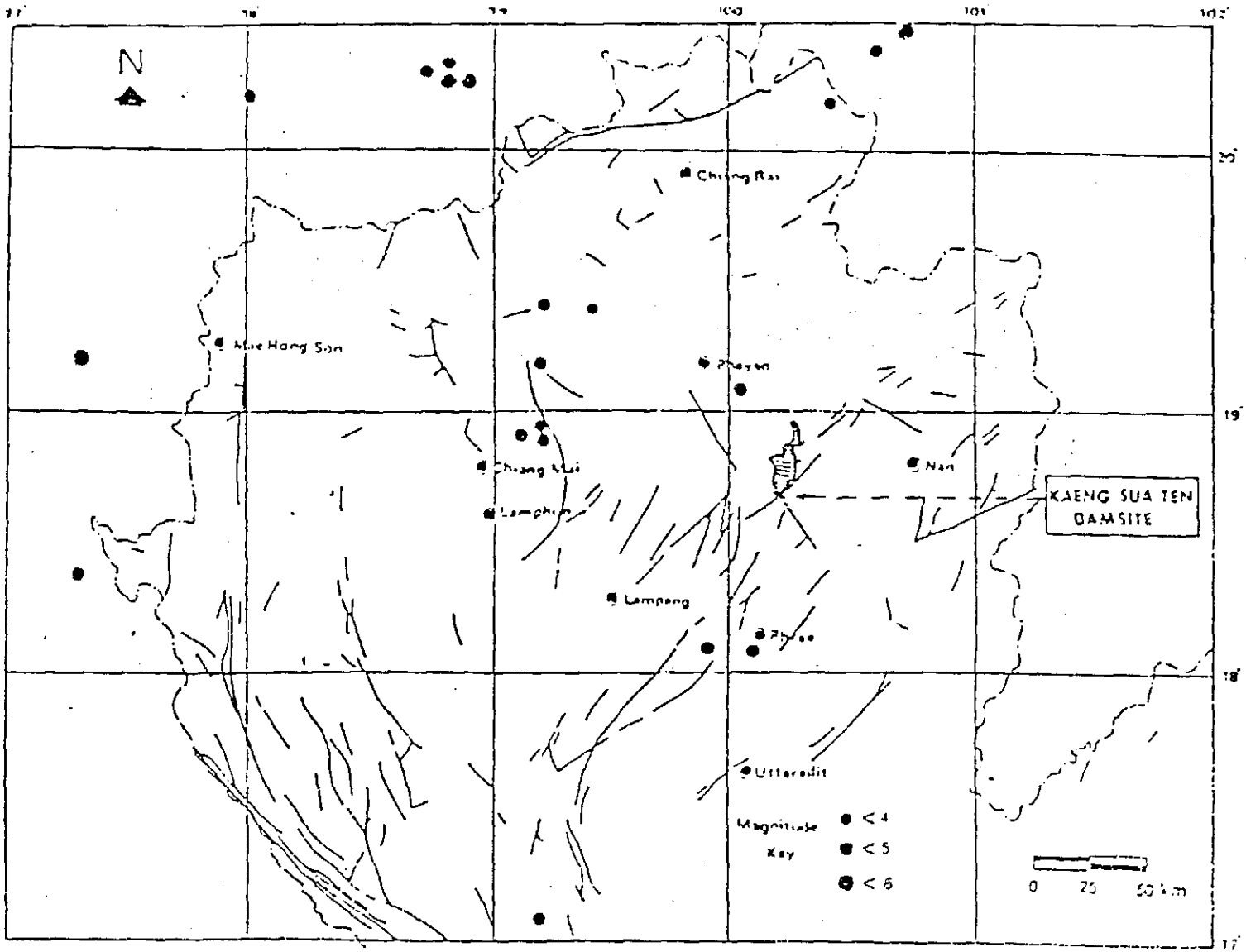

แผนที่ แสดงหัวงาน เขื่อนแก่ง เสือเต้นที่ตั้งบนรอย เลื่อนทอง เปลือกโลก

(1) การรั่วซึมของน้ำและความไม่มั่นคงของรากฐาน

(2) ความไม่มั่นคงของพื้นที่ชัน และผลกระทบที่จะเกิด ถ้าเกิดการเคลื่อนตัว และแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้

(3) ความหนาแน่นของหินผุบริเวณฐานรากและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้

(4) การกำหนดค่า design earthquake

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

1) ปัญหาความไม่มั่นคงของฐานราก

ไม่มีการประเมินความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือค่าใช้จ่ายในการป้องกัน ตัวอย่างของความเสียหายที่เกิดขึ้น คือการพังของเขื่อนแม่สะกึ๋นที่ห่างจากหัวงานเขื่อนแก่งเสือเต้น 10 กิโลเมตร เมื่อเช้าวันที่ 23 สิงหาคม 2538 นับว่าเป็นดรรชนีที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า เขื่อนแก่งเสือเต้นอาจจะมีปัญหาทางธรณีวิทยา และการป้องกันจะต้องใช้เงินลงทุนก่อสร้างที่สูงในการแก้ไขปัญหาฐานราก ซึ่งปัญหาลักษณะนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในเขื่อนหลายแห่งดังตารางที่ 4.1

ตารางที่แสดงต้นทุนของเขื่อนที่เพิ่มขึ้นจากการแก้ไขปัญหาฐานราก

หน่วย: ล้านบาท

เขื่อน	ครม.อนุมัติ งบประมาณ	สร้างจริง	สาเหตุ
ศรีนครินทร์	1,800	4,623	การปรับปรุงฐานราก
เขาแหลม	7,711	9,100	ปรับปรุงไหล่เขาฝั่งซ้ายและ Grout Curtain
บางลาง	1.560	2,729.2	การสร้าง Spillway และหาหินถมตัวเขื่อน
ปากมูล	3,880	6,600	ระเบิดหินฐานราก

2) แผ่นดินไหว

จากการที่เขื่อนแก่งเสือเต้นตั้งอยู่ในเขตรอยเลื่อนแพร่ (Phrae Fault Zone) ซึ่งมีบันทึกแผ่นดินไหวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2538 ในแอ่งแพร่ พบว่าเคยเกิดแผ่นดินไหวถึง 7 ครั้ง

โดยครั้งที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นเมื่อค่ำวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2538 วัดได้ถึง 5.1 มาตราริกเตอร์ มีศูนย์กลางที่ อ.สูงเม่น

ตารางแสดงขนาดและจำนวนครั้งแผ่นดินไหวบริเวณแอ่งแพร่
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2538

ขนาดความรุนแรง (ตามมาตราริกเตอร์)	จำนวนครั้ง
น้อยกว่า 2	30
2 - 2.9	21
3 - 3.9	16
4 - 4.9	3
มากกว่า 5	1

ที่มา; ปรับปรุงจาก Adisorn 1993, สถานีตรวจวัดแผ่นดินไหวเชียงใหม่

จากสถิติแผ่นดินไหวดังกล่าวจะพบว่า การออกแบบต้านทานแผ่นดินไหวของเขื่อนแก่งเสือเต้นที่ระบุไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทานคือ 0.02 g นั้นต่ำมาก ซึ่งหากเปรียบเทียบขนาด (Magnitude) ของแผ่นดินไหวครั้งรุนแรงที่สุด คือ 5.1 ริกเตอร์ เพื่อหาระดับของความรุนแรง (Intensity) และระยะทางที่จะสร้างความเสียหาย (Distance) จะพบว่าแผ่นดินไหวครั้งนั้นมีความรุนแรงถึง VI-VII เมอร์แคลลี่ (The Modified Mercalli Scale 1931) มีระยะทาง 120 กิโลเมตร ซึ่งระยะทางนี้จะครอบคลุมความเสียหายถึงแก่งเสือเต้นได้ เนื่องจากเขื่อนแก่งเสือเต้นห่างจากศูนย์กลางแผ่นดินไหวเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2538 เพียง 60 กม. นั่นหมายความว่าถ้าจะให้เขื่อนแก่งเสือเต้นปลอดภัยจากแผ่นดินไหว จะต้องใช้ค่าอย่างน้อย 0.06-0.07 g (เปรียบเทียบจาก Bruce A Bolt, Earthquake Information Bulletin Vol. 13 No. 4) นอกจากนั้น การกักเก็บน้ำของเขื่อน น้ำอาจจะเป็นตัวลั่นไก (Triggering) และทำให้แผ่นดินไหวหนักยิ่งขึ้น ดังที่เคยเกิดขึ้นกับเขื่อนศรีนครินทร์และเขาแหลม (ข้อโต้แย้งที่ว่าเขื่อนศรีนครินทร์ไม่พังจากแผ่นดินไหวขนาด 5.9 มาตราริกเตอร์เมื่อปี พ.ศ. 2525 นั้นจะนำมาเปรียบเทียบกับแก่งเสือเต้นไม่ได้ เพราะเขื่อนศรีนครินทร์ใช้ค่า g=0.1 ซึ่งต้านทานแผ่นดินไหวมากกว่าแก่งเสือเต้น และถ้าจะใช้แก่งเสือเต้นปลอดภัย หมายถึงจะต้องใช้เงินลงทุนมากขึ้นอีกเยอะ)

2. โลหะหนักปนเปื้อนในน้ำ

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน (ข้อ 4) ระบุว่า ตรวจพบปริมาณทองแดง แคดเมียม ปรอทในน้ำ และพบแหล่งแร่อุณหภูมิต่ำ

- **ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

การพบปริมาณทองแดง แคดเมียม ปรอทในน้ำ และพบแหล่งแร่อุณหภูมิต่ำ ทำให้อาจคาดได้ว่ามีโลหะหนักเหล่านี้สะสมอยู่ในดินบริเวณอ่างเก็บน้ำ อันจะเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตในอนาคต ให้ดำเนินการสำรวจตัวอย่างดิน และน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำจนสามารถใช้ข้อมูลพื้นฐานมาตัดสินใจว่าควรจะสร้างหรือไม่

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

ควรมีการประเมินค่าใช้จ่ายในกรณีที่เกิดอันตรายต่อคุณภาพชีวิต และนำไปเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนโครงการ

3. ปัญหาคุณภาพน้ำ

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน ระบุว่า เกิดผลกระทบระยะสั้นจากการก่อสร้าง (ระดับความขุ่น สารแขวนลอยเพิ่ม) เมื่อสร้างเสร็จจะหมดปัญหา หลังก่อสร้างคุณภาพน้ำคาดว่าน้ำจะใส ปริมาณ DO จะลดลงเมื่อแรกปล่อยน้ำจากเขื่อน และจะดีขึ้นเมื่อไหลไปท้ายน้ำ น้ำในอ่างจะเน่าเสียในช่วงแรก และจะดีขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

- **ข้อคิดเห็นคณะกรรมการผู้ชำนาญการ**

อ่างเก็บน้ำลึก 48 เมตร ภายหลังการเก็บน้ำ อาจเกิดคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ควรกำหนดแผนงานป้องกัน แก้ไข น้ำที่ปล่อยออกจากเขื่อนอาจจะไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำในบริเวณท้ายเขื่อน

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

การกำหนดแผนงานป้องกันแก้ไข จำเป็นต้องใช้งบประมาณ ควรจะนำไปคิดเป็นต้นทุน (Cost) ของโครงการ เพื่อทำการ B/C Analysis

4. การพังทะลายของหน้าดิน

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน ระบุว่า มีตะกอนท้องน้ำ และตะกอนแขวนลอยพัดพาลงมาที่จุดสร้างเขื่อนปีละ 638,897 ตัน/ปี คิดเป็นหน้าดินเป็นความหนาที่กษัยการ 0.137 มม./ปี

- **ข้อคิดเห็นคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

1) ผู้ศึกษาใช้ข้อมูล Potential Soil Erosion โดยนำข้อมูลของพื้นที่ป่าแม่หวด และห้างฉัตร (ลุ่มน้ำวัง) มาใช้ ขอให้ศึกษาใหม่ทั้งหมด และควรประเมินในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินตามมาตรการแก้ไขได้ด้วย

2) ควรมีการประเมินข้อมูลทรัพยากรดิน ความเหมาะสมภายใต้ระบบชลประทาน และพื้นที่อพยพ

- **ข้อคิดเห็นของผู้ศึกษา**

1) การศึกษาไม่เป็นวิทยาศาสตร์

2) ไม่ได้ประเมินค่าใช้จ่ายในการทำตามข้อเสนอแก้ไข เพราะพื้นที่ลุ่มน้ำส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในอุทยาน ดังที่ระบุไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3) การไม่มีข้อมูลการพังทะลายของหน้าดิน ไม่สามารถชี้ชัดถึงอายุที่แท้จริงของเขื่อน หากการพังทะลายของหน้าดินมากกว่าที่ศึกษา อาจจะทำให้อายุของเขื่อนสั้นลงกว่าที่คิด

5. ทรัพยากรแร่และผลต่อคุณภาพน้ำ

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน พบว่าไม่มีแหล่งแร่เศรษฐกิจในพื้นที่สำรวจ/การพบแร่ลิกไนต์ในแอ่งเชียงม่วนจะไม่ได้รับผลกระทบจากการสร้างอ่างเก็บน้ำ

- **ข้อคิดเห็นคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

ขอให้ประเมินผลกระทบจากการทำเหมืองลิกไนต์ ที่บ้านสระ และบ้านทุ่งหนอง ต่ออ่างเก็บน้ำ

6. สาธารณสุข

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน ศึกษาพบว่า 44% มีไข่พยาธิใบไม้ในตับ การสำรวจไม่พบหอย Bithynia และ Tricula คาดว่าการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม จะทำให้โรคพยาธิใบไม้ในตับ ไข้เลือดออก และไข้สมองอักเสบ มีศักยภาพที่เพิ่มขึ้น

- **ข้อเสนอของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**

  1) ควรวิเคราะห์ทบทวนโครงการควบคุมโรคที่นำโดยยุง

  2) สำรวจว่าจะเกิดหอย Tricula หรือการกระจายของหอยพาหะพยาธิใบไม้ในตับ

  3) วางแผนการศึกษาในระยะของผลกระทบ

- **ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

  1) มีการสำรวจหอยเฉพาะในแม่น้ำเท่านั้น ไม่ได้มีผลการสำรวจในพื้นที่น้ำท่วม พื้นที่อพยพ

  2) การเสนอผลการสำรวจหอยบอก Genus ไม่ได้บอก Species

  3) ไม่มีผลการสำรวจยุงพาหะโรคมาเลเลีย ไข้เลือดออก สมองอักเสบ

  4) ไม่มีการสำรวจตรวจคุณภาพบ่อน้ำตื้นที่ประชาชนใช้

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

  1) จุดสำรวจอยู่เฉพาะบ้านดอนแก้ว แม่เต้น บ้านสระ ป่าแขม การสำรวจจะต้องครอบคลุมถึงพื้นที่ชลประทาน/คลองส่งน้ำ โดยเฉพาะ Tricula

  2) ไม่มีแผนการแก้ปัญหาที่ชัดเจน ไม่มีการประเมินรายจ่ายที่จะต้องเพิ่ม ถ้าจะต้องทำตามข้อเสนอ

ข. ทรัพยากรและระบบนิเวศ

1. ป่าไม้

1.1 ด้านปริมาณ

ในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบถึงการประเมินผลกระทบเชิงปริมาณต่อป่าไม้ พบว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ประเมินต่ำกว่าคณะผู้ศึกษาอื่น ๆ

ตารางเปรียบเทียบปริมาณไม้ที่จะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

คณะผู้ศึกษา	พื้นที่	ปริมาตรไม้ทั้งหมด (ลบ.ม.)	ปริมาตรไม้สัก (ลบ.ม.)
EIA กรมชลประทาน	42.77	112,272.19	55,000.00
กรมป่าไม้	-	403,864.67	130,944.31
ความต่าง	-	291,592.48	75,944.31

1.2 ด้านคุณค่า

จากการเปรียบเทียบการศึกษาผลกระทบต่อป่าไม้ในเชิงคุณค่า พบว่ารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ประเมินคุณค่าป่าไม้ที่ต่ำกว่ารายงานฉบับอื่น ๆ ดังตารางที่ 3.4

ตารางเปรียบเทียบการประเมินคุณค่าป่าที่จะถูกน้ำท่วม

คณะผู้ศึกษา	การประเมินคุณค่า
EIA กรมชลประทาน	สามารถพบได้ทั่วไปในภาคเหนือ
อุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้	อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยป่าสักขึ้นเองตามธรรมชาติอย่างหนาแน่น มีขนาดใหญ่ งดงาม เป็นตัวแทนป่าสักทองของภาคเหนืออย่างดียิ่ง
กรมป่าไม้	เป็นแหล่งไม้สักทองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ
มหาวิทยาลัยมหิดล	เป็นป่าสักทองธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดที่ยังเหลืออยู่ในประเทศไทย

1.3 ผลกระทบ

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ระบุว่าเกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

ทางตรง

การทำลายป่าคิดเป็นมูลค่า (เฉพาะปริมาตรไม้สัก และไผ่ ประมาณ 2.38 ล้านตัน) คิดเป็นมูลค่า 365.48 ล้านบาท

ทางอ้อม

- ทำลายถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า
- ทำลายแหล่งเชื้อเพลิงของชาวบ้าน
- ผลกระทบต่อป่ารอบข้างจากการสร้างถนนชักลากไม้
- ถนนชักลากไม้ นำไปสู่การบุกรุกป่า ทำไม้เถื่อน
- สัตว์ป่าจะอพยพจากอ่างเก็บน้ำไปทำลายป่ารอบ ๆ
- ผลของการบุกรุกป่า ความเสียหายจากสัตว์ป่า การกษัยการ ปริมาณ และคุณภาพน้ำจะส่งผลต่อน้ำในอ่าง
- ผลกระทบต่อ Micro Climate โดยเฉพาะอุณหภูมิ ความชื้น และรูปแบบฝนตก

- **ข้อเสนอของรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ได้เสนอให้ร่วมมือกับกรมป่าไม้ เพื่อดำเนินการต่อไปนี้

1) ควบคุมป่ารอบอ่างโดยจัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าเพิ่ม

2) ปลูกป่าที่ถูกทำลายรอบ ๆ อ่างเพื่อป้องกันพังทะลายของหน้าดิน

3) ประเมินการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ป่า และอื่น ๆ เพื่อป้องกันป่าระยะยาว

4) รณรงค์ให้ประชาชนตระหนัก

- **ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถชี้คุณค่าทางด้านนิเวศชัดเจน ศึกษาเฉพาะด้านเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้ประเมินผลกระทบจากการโยกย้ายถนน 1120 และไม่ได้ประเมินผลกระทบต่อชั้นคุณภาพน้ำ

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

1) รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และรายงานทุกฉบับ ศึกษาที่ 258 ม.รทก. ซึ่งเป็นระดับเก็บกักน้ำปกติ ไม่ใช่ 262.7 ม.รทก. ซึ่งเป็นระดับเก็บกักน้ำสูงสุด

2) ไม่ได้ศึกษาผลกระทบจากการสร้างหัวงานเขื่อน บ้านพักคนงาน ถนนเข้าสู่หัวงาน และสายไฟฟ้าแรงสูง

2. สัตว์ป่า

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทานระบุว่า มีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 30 species นก 123 species สัตว์เลื้อยคลาน 21 species การสร้างเขื่อนจะมีสัตว์ 28 species ได้รับผลกระทบด้านลบ 5 species ปรับตัวได้ และ 19 species ได้รับประโยชน์

- **การศึกษาและข้อคิดเห็นอื่น ๆ**

มหาวิทยาลัยมหิดล ระบุว่า การสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น จะไม่เป็นผลดีต่อบรรดาสัตว์ และนกที่อยู่อาศัยอยู่ภายในบริเวณนั้น เนื่องจากสัตว์เหล่านี้ได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิประเทศ และแหล่งน้ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า คณะผู้ศึกษา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ใช้วิธีการหาข้อมูลจากการสอบถามชาวบ้าน โดยที่ผู้ทำรายงานไม่ได้พบเห็นตัวหรือร่องรอย

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย และ ศุภวิทย์ เปี่ยมพงษ์ศานต์ (หนึ่งในคณะกรรมการผู้ชำนาญการ) ได้สำรวจนกยูงเมื่อปลายปี พ.ศ. 2537 ประเมินว่า มีประชากรนกยูงมากจำนวนมาก นับเป็นป่าแห่งที่สองของประเทศไทย ที่พบนกยูงนอกจากห้วยขาแข้ง

คณะผู้ชำนาญการฯ ให้ความเห็นว่า ข้อมูลที่ใช้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นข้อมูลเก่า มีการประเมินไม่ชัดเจนว่า สัตว์ชนิดใดจะได้รับผลกระทบอย่างไร และไม่มีมาตรการช่วยเหลือสัตว์ป่าที่ชัดเจน

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

1) ข้อมูลในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน คัดลอกทั้งหมดจาก บริษัท Team ที่ทำไว้เมื่อปี 2525 เป็นการศึกษาครอบคลุมแม่ยมตอนบนทั้งหมด

2) ถ้ามีมาตรการช่วยเหลือสัตว์ป่า จะต้องมีการเพิ่มงบประมาณ เพราะฉะนั้นเงินทุนนี้น่าจะนำไปคำนวณใน B-C Analysis ด้วย

3. พรรณพืช

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน ไม่ได้ศึกษาด้านพรรณพืช

- **การศึกษาและข้อคิดเห็นอื่น ๆ**

มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ป่าที่จะถูกน้ำท่วมมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง การสำรวจพบพรรณพืช 430 ชนิด ซึ่งตัวเลขนี้เป็นเพียงครึ่งหนึ่งของพันธุ์ไม้ทั้งหมด เนื่องจากไม้ล้มลุกออกดอกจนร่วงโรยหรือเหี่ยวเฉาไปแล้วในระหว่างการสำรวจ จำนวนชนิดพืชแยกประเภท

ตารางที่แสดงประเภทและชนิดของพรรณพืชในบริเวณโครงการแก่งเสือเต้น

ชนิดพันธุ์พืช	จำนวน (ชนิด)
ไม้ต้น	111
ไม้พุ่มขนาดเล็ก	97
เถาวัลย์	20
สมุนไพร	135
ไม้เลื้อย	64
พืชจำพวกเฟิร์น	15
หญ้าและว่าน	26
ต้นไผ่	3
กล้วยไม้	7

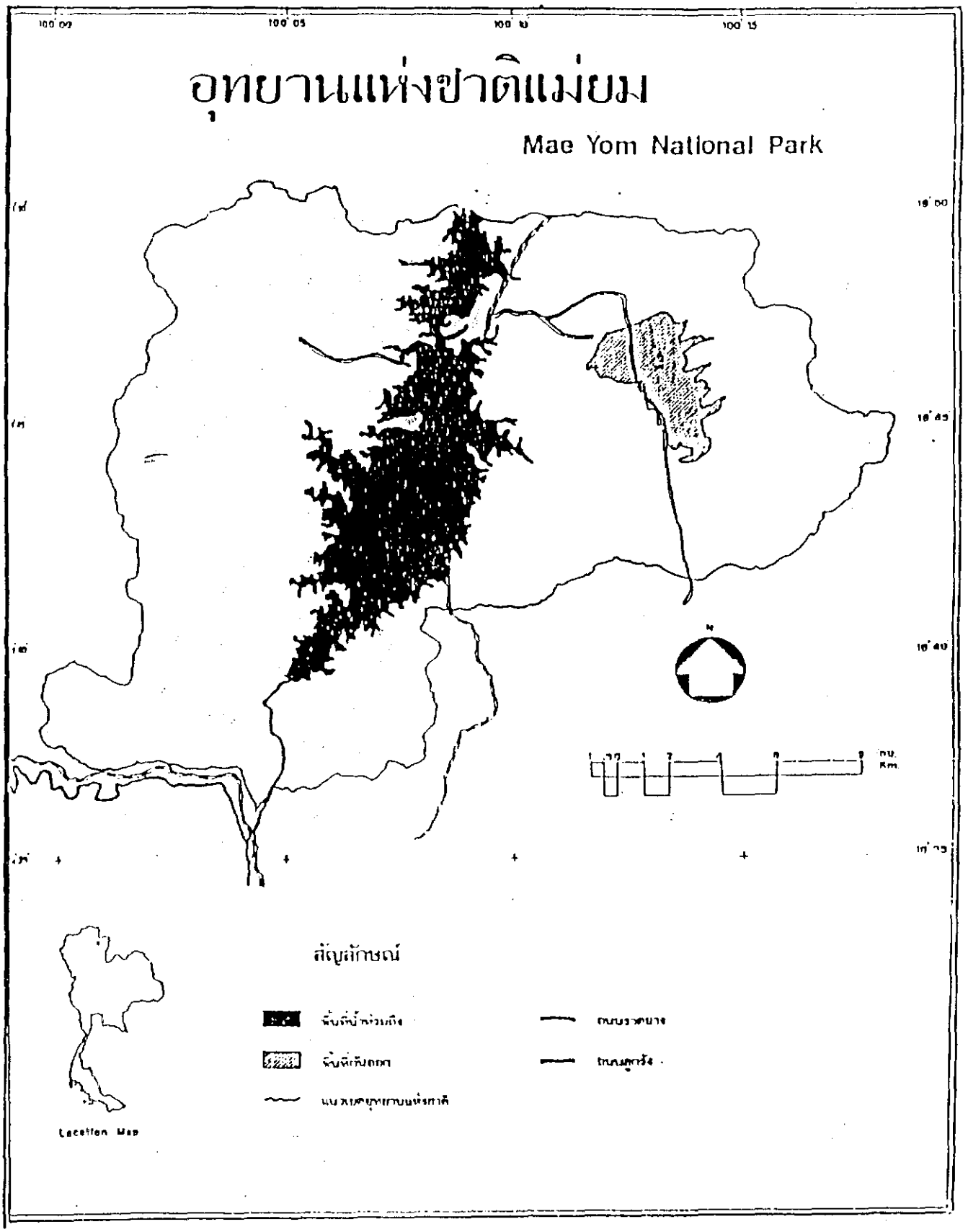

แผนที่แสดง เขตน้ำท่วมอุทยานแห่งชาติแม่ยม

ที่มา : กรมป่าไม้

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

(1) ไม่ได้ศึกษาถึงความสำคัญและประโยชน์ของพืชแต่ละชนิด เช่น ประโยชน์ของสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์

(2) ไม่ได้ศึกษาถึงพืชอาหารอื่น ๆ เช่น เห็ด หน่อไม้ ฯลฯ

(3) การศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลในระดับ 258 ม.รทก. ไม่ใช่ 262.7 ม.รทก. อาจทำให้พรรณพืชที่ได้รับผลกระทบต่ำกว่าที่เกิดขึ้นจริง

4. ผลกระทบต่อพันธุ์ปลา

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ไม่ได้ศึกษาผลกระทบต่อพันธุ์ปลา

- **การศึกษาและข้อคิดเห็นอื่น ๆ**

1) การศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกรมประมง ระบุว่า "แก่งเสือเต้นจะทำให้ความหลากหลายของพันธุ์ปลาลดลง เพราะแก่งต่าง ๆ ถูกทำลาย มีการกีดขวางเส้นทางอพยพของพันธุ์ปลา โดยเฉพาะพันธุ์ปลาสร้อย น้ำท่วมที่อยู่อาศัยของปลา และน้ำเน่าเสีย ปลาที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ปลาที่วางไข่ในลำธาร และขยายสู่แม่น้ำ พันธุ์ปลาที่วางไข่ตอนเหนือ และตอนใต้สบงาว และพันธุ์ปลาที่ผสมพันธุ์ในแม่น้ำสายหลักเท่านั้น"

2) การศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลระบุว่า "คนท้องถิ่นที่จับปลาในแม่น้ำมาก่อนอาจไม่ได้รับประโยชน์จากเขื่อนนี้"

3) ในการเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านพันธุ์ปลาในแม่น้ำยม บริเวณที่จะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น พบว่า การศึกษาในครั้งใหม่ ๆ จะพบพันธุ์ปลามากขึ้น

ตารางเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านพันธุ์ปลา

ผู้ศึกษา	ปี	จำนวนชนิด	น้ำหนักผลผลิต kg/R	จำนวนสถานี
Team	2525	24+8	1.24	4
มหิดล	2535	68	-	-
มหาวิทยาลัยเกษตรฯ และกรมประมง	2537 - 2538	92+4 (ในปี 2535)	9.8	11

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

1) รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของกรมชลประทาน ไม่ได้ศึกษาด้านพันธุ์ปลา

2) การศึกษาใหม่ทุกครั้งจะพบพันธุ์ปลาเพิ่มขึ้น

3) การศึกษาในทุกรายงานทำเฉพาะพื้นที่น้ำท่วม

4) การศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกรมประมง พบพันธุ์ปลาอพยพอยู่จริงระหว่างปลาในลำน้ำกับพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง

5) ไม่มีการศึกษาผลกระทบของเขื่อนต่อระบบนิเวศน์แม่น้ำทางตอนล่าง โดยเฉพาะที่ราบลุ่มน้ำยม (Yom River Floodplain) ในพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) 44 แห่งของประเทศไทย ที่ขึ้นทะเบียนกับ Ramsar

6) ไม่ได้มีการประเมินความเสียหายทางการประมงที่จะเกิดขึ้นหากมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยเฉพาะกับผู้ที่มีอาชีพจับปลาในแม่น้ำยมขาย รวมทั้งเพื่อการยังชีพ ซึ่งควรจะคำนวณเป็นต้นทุนของเขื่อน

ค. เศรษฐกิจ-สังคม

รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ศึกษาไว้ สรุปได้ดังนี้

1.ความเป็นมาของหมู่บ้าน ต.สะเอียบ และ อ.เชียงม่วน มีการติดต่อกันมาตลอด (ผ่านพ่อค้า) เคยอยู่ในเขตปกครองเดียวกัน คือ อ.ปง จ.น่าน ก่อนจะแยกเป็นพะเยา-แพร่

2.การตั้งบ้านเรือนจะอยู่ชิดติดกัน แสดงว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสูง

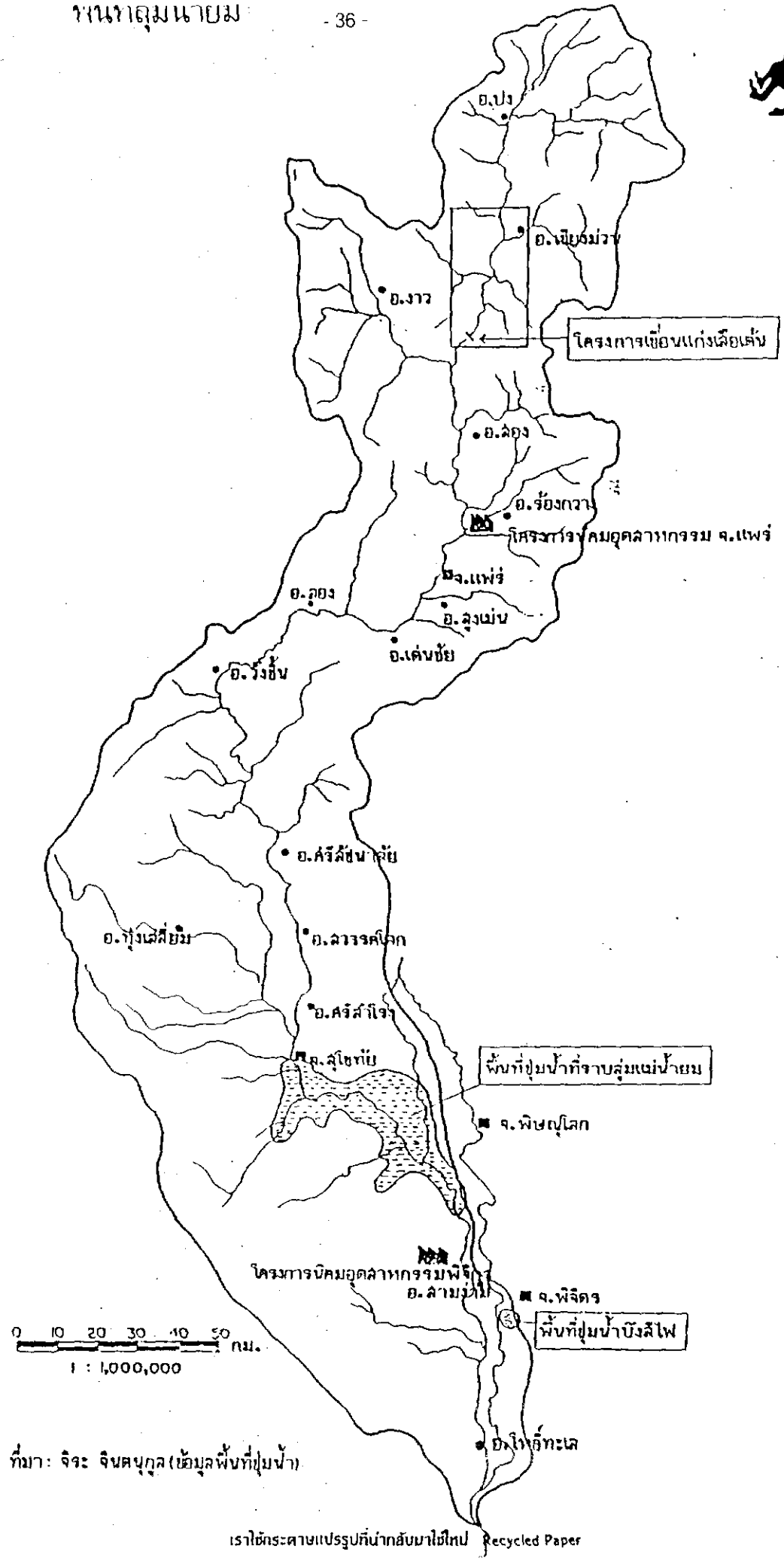

ที่มา: จิระ จินตบุกุล (ข้อมูลพื้นที่ชุมน้ำ)

เราใช้กระดาษแปรรูปที่นำกลับมาใช้ใหม่ Recycled Paper

3.ผลกระทบจะต้องอพยพชาวบ้าน 614 ครอบครัว (3 หมู่บ้าน อ.สะเอียบ)

4.สำหรับการจ่ายค่าชดเชยนั้นรายงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้กำหนดดังนี้คือ

- ทรัพย์สินเอกชน	30,457,400	บาท	(63,321 บาท/ครอบครัว)
- สาธารณะ	2,212,690	บาท	
- ไม้ผลและที่ดิน	172,030,500	บาท	
- Contingency Fund 15%	299,410	บาท	
รวม	235,000,000	บาท	

5.พื้นที่รองรับการอพยพที่บ้านแป้น ตงแม่ต้า อ.ลอง จ.แพร่ ห่างประมาณ 100 กิโลเมตร

- ที่อยู่	1	ไร่
- พื้นที่ชลประทาน	5	ไร่
- พื้นที่เกษตรน้ำฝน	5	ไร่
รวม	11	ไร่

6.ได้รับน้ำ ถนน ไฟฟ้า และสาธารณูปโภค (วัด โรงเรียน สถานีอนามัย)

7.ค่าเตรียมการในข้อ 5 และข้อ 6 คิดเป็นมูลค่า 243,000,000 บาท เฉลี่ยครอบครัวละ 391,935 บาท กรณีที่ผู้ใดไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในพื้นที่รองรับจะมีเงินชดเชยให้ 392,000 บาท

- **ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ**

1) ไม่มีรายละเอียดทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ที่ครบถ้วน ไม่มีการสำรวจทัศนคติ และความต้องการของชาวบ้านผู้ถูกอพยพ (น้ำท่วมที่ดินและการอพยพ)

2) การสำรวจ Village Profile สอบถามจากผู้นำชุมชนในระหว่างการสัมมนา ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงต่อความรู้สึกและความต้องการของชาวบ้านแต่ละคน

3) การศึกษามิได้คำนึงถึงผลกระทบด้านสังคมทั้งผู้ถูกอพยพและผู้ที่อยู่อาศัยเดิม

แผนที่แสดงผลกระทบทางสังคมและวิเคราะห์วิทยาจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

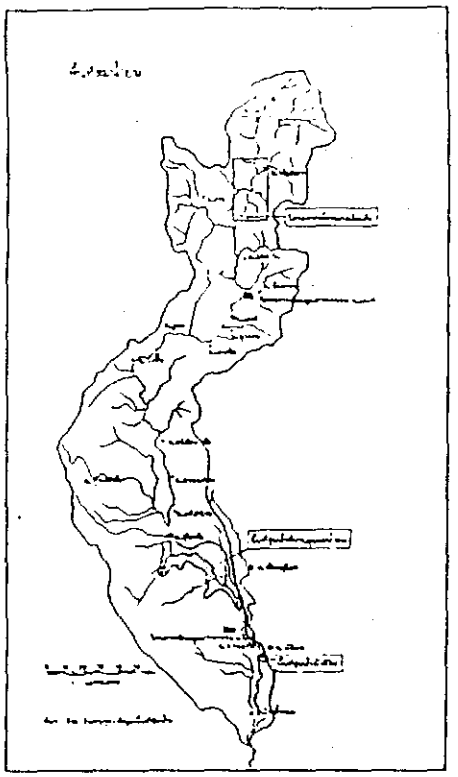

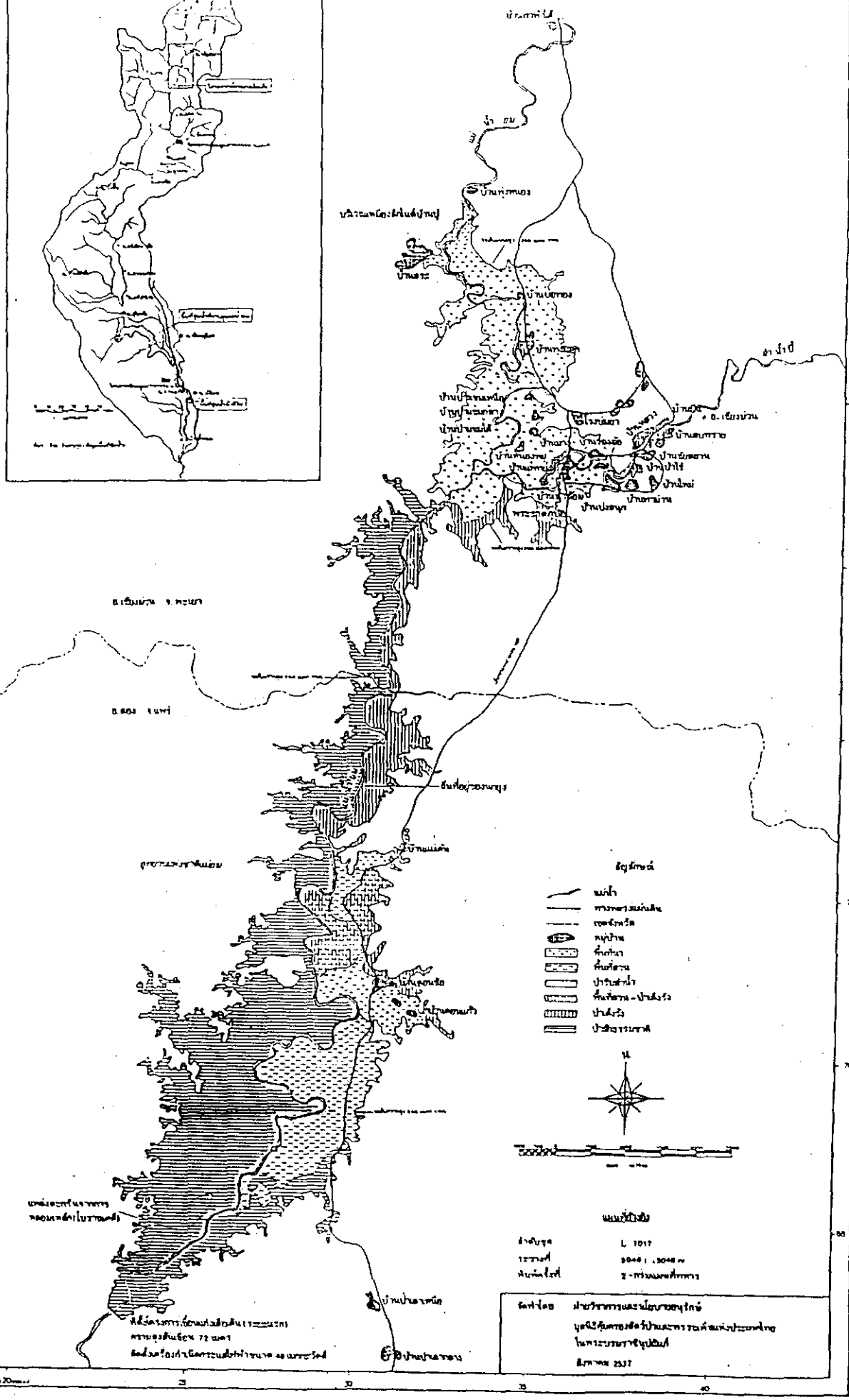

- **ข้อสังเกตของผู้ศึกษา**

1) การศึกษาใช้ระดับ 258 ม.รทก. ถ้าใช้ 262.7 ม.รทก. จะมีชาวบ้านถูกอพยพอีกมากกว่า 2,000 ครอบครัว ถ้าใช้แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 ที่ระดับ 260 ม.รทก. ชาวบ้านจะถูกอพยพประมาณ 1,800 ครอบครัว คาดว่าจะต้องใช้งบประมาณอีกประมาณ 1,000 ล้านบาท

2) การศึกษาไม่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศน์กับชาวบ้าน

3) ขาดการศึกษามิติประเพณี วัฒนธรรม และความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ (Inertial) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่แอ่งเชียงม่วน บริเวณที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำเป็นที่ตั้งชุมชนเก่าแก่ของไทลื้อไม่ต่ำกว่า 200 ปี (บ้านสระ ทุ่งหนอง ทุ่งมอก ท่าฟ้า ฯลฯ)

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการเปรียบเทียบผลการศึกษารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมชลประทาน ซึ่งเป็นรายงานที่รัฐบาลใช้ตัดสินใจ กับรายงานของคณะผู้ศึกษาอื่น ๆ รวมทั้งข้อคิดเห็นของคณะผู้ชำนาญการฯ และข้อคิดเห็นของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1.การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ได้จัดทำตามวิธีวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ศึกษาจริง

2.รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการประเมินผลกระทบต่ำ (Under Estimate)

3.รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ถูกปกปิดและเผยแพร่ต่อสาธารณะแบบบิดเบือน

4.กระบวนการพิจารณามีการทำผิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

5.การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่านอกจากรัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้ว ขั้นตอนการพิจารณารายงาน ซึ่งระบุไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมก็ยังถูกละเมิดโดยนักการเมืองเสียเอง โดยที่สังคมไม่อาจทัดทานได้ รวมทั้งไม่มีการดำเนินการลงโทษใด ๆ ได้ เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดบทลงโทษไว้ใน พรบ. ดังกล่าว

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น (ซึ่งมีแนวโน้มว่าปัญหาเช่นกรณีเขื่อนแก่งเสือเต้นนี้ จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกระบวนการเพื่อป้องกันไม่ให้รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมถูกทำให้กลายเป็นรายงานที่สนับสนุนโครงการ โดยกระบวนการที่สำคัญก็คือ

(1) ด้านกฎหมาย มีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ให้มีการกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และควรมีการกำหนดบทลงโทษต่อผู้ละเมิดกฎหมาย นอกจากนั้นควรมีศาลปกครองเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้มาตรฐานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง

(2) ด้านกระบวนการยุติธรรม จากการที่โครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ เช่น โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นนี้ เป็นนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบที่กว้างขวาง ทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีศาลปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ใช้อำนาจรัฐที่มีเข้ามากระทำต่อประชาชน โดยที่ประชาชนไม่ยินยอมสามารถนำปัญหาเข้าสู่กระบวนการทางศาลยุติธรรมได้

(3) ด้านสังคม มีความจำเป็นที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในการให้ความสำคัญของสังคมนั้น สังคมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสังคมจะต้องรวมตัวกันเพื่อให้เกิดอำนาจการต่อรองกับอำนาจทางการเมือง (รัฐและทุน) ในลักษณะที่เป็นพลังประชาชน (Civil Society) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเคลื่อนตัวของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ต่อไป

บรรณานุกรม

แก้วสรร อติโพธิ. (๒๕๓๖). การไต่ส่วนสาธารณะ:มาตรการยุติข้อขัดแย้งในงานจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม. เอกสารสำหรับคณะกรรมาธิการของรัฐสภา. สถาบันนโยบายศึกษา. กรกฎาคม.

ROBERT TYSON, มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย (แปล). เกิดอะไรขึ้นเมื่อเขื่อนพัง. นสพ. บางกอกโพสต์ ๑ กันยายน ๒๕๓๖. (เอกสารอัดโรเนียว)

กรมชลประทาน. (๒๕๓๒). โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น อ.สอง จ.แพร่. (เอกสารอัดโรเนียว)

_____. (๒๕๓๗) เอกสารประกอบการสัมมนา "การพัฒนาลุ่มน้ำยม". จัดโดยคณะกรรมาธิการติดตามผลการปฏิบัติตามมติสภาผู้แทนราษฎร. ณ โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์. ๑ สิงหาคม ๒๕๓๗.

กรมป่าไม้. (๒๕๓๔). การสำรวจทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่บริเวณโครงการแก่งเสือเต้น. กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ. (เอกสารอัดโรเนียว).

_____. อุทยานแห่งชาติแม่ยม. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. (เอกสารอัดโรเนียว)

จิระ จิตนุกูล. พื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ชูลิต วัชรสินธุ์. สรุปข้อมูลลุ่มน้ำแม่ยม. เอกสารประกอบการสัมมนา "การพัฒนาลุ่มน้ำยม" จัดโดยคณะกรรมาธิการติดตามผลการปฏิบัติตามมติสภาผู้แทนราษฎร. ณ โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์. ๑ สิงหาคม ๒๕๓๗.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช ๒๕๓๕.

คุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย, มูลนิธิ. (๒๕๓๕). ทำไมไม่ควรสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น. เอกสารอัดโรเนียว.

_____. (๒๕๓๗). บึงสีไฟ ความสำคัญ ปัญหา และทางออก. เอกสารอัดโรเนียว.

คุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย, มูลนิธิ (แปล). (๒๕๓๘). ยุคสมัยแห่งการสร้างเขื่อนได้สิ้นสุดลงแล้ว. ข้อคิดเห็นของดาเนียล พี แบร์ด ผู้อำนวยการกองพัฒนาแหล่งน้ำ สหรัฐอเมริกา เสนอต่อ คณะกรรมาธิการเขื่อนขนาดใหญ่ระหว่างประเทศ ณ เมือง DURBAN, SOUTH AFRICA วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๗. เมษายน. เอกสารอัดโรเนียว.

คณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ. กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่. ในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๓๗

สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๓๔). การศึกษาการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. มิถุนายน.

EDWARD GOLDSMITH & NICHOLAS HILDYARD. (1984). THE SOCIAL & ENVIRONMENTAL EFFECT OF LARGE DAMS. Sierra Club Books. San Francisco.

FAO. (1990). KAENG SUA TEN AGRICULTURAL DAM PROJECT BRIEF AND WORKING PAPER. 6 NOVEMBER.

HOWARD HUMPHREYS AND PARTNERS. (1982). YOM BASIN DEVELOPMENT PROJECT. PROJECT PREPARATION PHASE 1.

MAHIDOL UNIVERSITY. (1995). THAILAND-KAENG SUA TEN WATER DEVELOPMENT. PROJECT SURVEY OF NATURAL TEAK FOREST IN THAILAND. Prepared by CENTER FOR CONSERVATION BIOLOGY FACULTY OF SCIENCE AND FOREST RESOURCES ANALYSIS SECTION TECHNICAL BUREAU, ROYAL FOREST DEPARTMENT.

_____. (1992). RAPID ASSESSMENT OF FOREST / WILDLIFE / RIVER / ECOLOGY IN AREA AFFECTED BY KAENG SUA TEN DAM. Prepared by CENTER FOR CONSERVATION BIOLOGY, FACULTY OF SCIENCE. MARCH.

ROYAL IRRIGATION DEPARTMENT. (1991). FINAL REPORT FOR ENVIRONMENT IMPACT ASSESSMENT OF KAENG SUA TEN DAM. Prepared by CHIANG MAI UNIVERSITY. MAY.

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ - สกุล	**พิสิษฐ์ ณ พัทลุง (นาย)**
วัน เดือน ปีเกิด	16 สิงหาคม 2485
สัญชาติ	ไทย
ศาสนา	พุทธ
ตำแหน่งปัจจุบัน	เลขาธิการ
องค์กร	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
ที่อยู่	251/88-90 หมู่บ้านถาวรวิลล่า ถนนพหลโยธิน บางเขน กรุงเทพฯ 10220
	โทร. 521-3435 , 552-2111 ,552-2790
	โทรสาร. (662) 552-6083

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตร์ วิทยาลัยมอร์ริส อาร์วีย์
ชาร์ลสตัน เวสต์เวอร์จิเนีย สหรัฐอเมริกา
โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย กรุงเทพฯ

ประวัติการทำงาน

2512-2514	ผู้ช่วยหัวหน้าวิจัยฝ่ายปฏิบัติการรบ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร (ไทย-อเมริกัน) กรุงเทพฯ
2514-2516	ผู้จัดการฝ่ายธุรการ บริษัท ไอ บี เอ็ม ประเทศไทย จำกัด กรุงเทพฯ
2516-2518	ผู้จัดการฝ่ายธุรการ บริษัท ไอ บี เอ็ม จำกัด สำนักงานใหญ่ภาคพื้นเอเชีย (ฮ่องกง)
2518-2526	ผู้จัดการฝ่ายธุรการ บริษัท ไอ บี เอ็ม ประเทศไทย จำกัด กรุงเทพฯ
2526-ปัจจุบัน	เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
2539-ปัจจุบัน	สมาชิกวุฒิสภา กรรมาธิการสิ่งแวดล้อม

ประวัติการทำงาน ประสบการณ์ และผลงาน

- อุปนายกนิยมไพรสมาคม กรุงเทพฯ
- อนุกรรมการพิจารณาความเหมาะสมในการสร้างเขื่อนน้ำโจน ด้านป่าไม้และสัตว์ป่า ปี พ.ศ. 2530
- กรรมการองค์การสวนสัตว์ ปี พ.ศ. 2531-2532, 2534-2537
- เลขาธิการมูลนิธิส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2531-2532
- กรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสวนสัตว์เปิดเขาเขียว ชลบุรี ปี พ.ศ. 2531-2533
- ประธานอนุกรรมการพิจารณาทิศทางการบริหารสวนสัตว์เปิดเขาเขียว ชลบุรี ปี พ.ศ. 2533
- กรรมการชมรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศึกษา ปี พ.ศ. 2534 สมาคมการศึกษาแห่งประเทศ กรุงเทพฯ
- อาจารย์พิเศษภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2534
- อาจารย์พิเศษคณะสัตวแพทย์ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2534
- ผู้แทนมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ดำเนินงานจัดทำรายการศึกษาด้านทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย โดยความช่วยเหลือจาก UNEP เพื่อนำเสนอเป็น Country Plan ในการประชุม Intergovernmental Negotiation Committee for the Convention on Biological Diversity Planned (INC) จัดขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 ณ ประเทศเคนยา
- กรรมการโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเยาวชนและประชาชนทางสื่อมวลชน กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ
- กรรมการคณะกรรมการรณรงค์รักป่ารักสัตว์ เนื่องในโอกาสฉลองกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ครบรอบ 100 ปี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ
- กรรมการโครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่ ประจวบคีรีขันธ์
- กรรมการที่ปรึกษาสนองพระราชดำริในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่า
- พระนามาภิไธยภาคใต้ ปี พ.ศ.2533 สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรุงเทพฯ
- อนุกรรมการว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2533
- ที่ปรึกษาโครงการอาศรมความคิด (FORUM) เรื่อง คลองในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มิถุนายน 2534-ปัจจุบัน)
- กรรมการดำเนินงานโครงการสวนป่าเฉลิมสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (เมษายน 2534-ปัจจุบัน)

- อนุกรรมการด้านการเกษตรและการอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพร คณะกรรมการสมุนไพร กระทรวงสาธารณสุข (พฤศจิกายน 2534-ปัจจุบัน)
- รองประธานคณะทำงาน คณะทำงานว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (สัตว์และพืช)
- คณะอนุกรรมการฝ่ายโครงการและกิจกรรมภาคเอกชน (เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระ-ชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 5 รอบ) ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ
- อนุกรรมการประสานงานแหล่งพันธุกรรมทางพืช สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาเกษตรและสหกรณ์ (3 เมษายน 2535)
- คณะกรรมการพิจารณาการศึกษาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำนครนายกตอนบน สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (มีนาคม 2536)
- อนุกรรมการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2536)
- กรรมการสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์
- กรรมการที่ปรึกษาชมรมการบินฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ในพระบรมราชูปถัมภ์
- คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจประสานงานอนุรักษ์ช้างไทย คณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติ
- คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญบริหารธุรกิจกรุงเทพฯ
- คณะกรรมการบริหารโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรรมการอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธ์ (CITES) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ 339/2535
- ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นในคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ 6 ธันวาคม 2537
- คณะกรรมการบริหารโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อช่วยเหลือในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และทุ่งใหญ่นเรศวร กรมป่าไม้ (มกราคม 2538)
- คณะกรรมการช่วยเหลือและพัฒนาอาชีพเกษตรประมงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล 27 มกราคม 2538-ปัจจุบัน
- คณะกรรมการนโยบายโครงการพัฒนาองค์ความรู้และการศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย
- คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภา
- คณะอนุกรรมการพิจารณาโครงการขององค์กรเอกชนที่ขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานนโยบายและสิ่งแวดล้อม
- คณะทำงานจัดทำแนวทางดำเนินโครงการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (ระดับจังหวัด)
- ที่ปรึกษาของหน่วยปฏิบัติการพิเศษป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ (นปม.)
- คณะอนุกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ)
- คณะอนุกรรมการความร่วมมือภาคเอกชนว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ)

- คณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยและพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทางพืช
- คณะอนุกรรมการประสานงานอนุรักษ์ช้างไทย
- คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ
- นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 1 ประจำปีการศึกษา พ.ศ. 2539

รางวัลที่ได้รับ

- รางวัล **GLOBAL 500** จากโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ สำหรับผลงานโดดเด่นและมีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เนื่องในวันสิ่งแวดล้อมโลก 5 มิถุนายน 2531

  (Global 500 Honour Roll of the United Nations Environment Programme in recognition of outstanding practical achievements in the protection and improvement of the environment, World Environment Day, 5 June 1988)

- รางวัล **The Order of the Golden Ark** สำหรับผลงานดีเด่นในการอนุรักษ์พรรณพืชและสัตว์ป่าทั่วโลก

  (The Golden Ark is an honorary order established in 1971 by His Royal Highness Prince Bernhard of the Netherlands. Its aim is to recognise people dedicated to the conservation of nature. The Order of the Golden Ark has been bestowed upon 250 persons worldwide. The order is officially recognised in the Kingdom of the Netherlands.)